

Turun yliopisto
University of Turku

6. LUOKKALAISTEN UNELMA-AMMATIT JA AMMATTEIHIN LIITTYVÄT SUKUPUOLIKÄSITYKSET

Inga Havula
Pro gradu -tutkielma
Opettajankoulutuslaitos
Kasvatustieteiden tiedekunta
Turun yliopisto
05/2020

TURUN YLIOPISTO
Opettajankoulutuslaitos

HAVULA, INGA:

6. luokkalaisten unelma-ammattit ja ammatteihin
liittyvät sukupuolikäsitykset

Tutkielma, 72 s., 6 liites.
Kasvatustiede
Toukokuu 2020

Suomessa sekä koulutus, että työmarkkinat ovat sukupuolen mukaan eriytyneet eli segregoituneet. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan 6. luokkalaisten unelma-ammattien sukupuolittuneisuutta sekä vanhempien sukupuolittuneiden ammattien yhteyttä oppilaan unelma-ammatteihin. Lisäksi tarkastellaan oppilaiden käsityksiä sukupuolittuneista ammateista ja sukupuolten tasavertaisuudesta. Tutkimustuloksia tarkasteltiin monimenetelmällisesti hyödyntäen sekä määrällistä että laadullista tutkimusotetta. Aineistoa kerättiin kyselylomakkeen sekä oppilaiden piirrosten avulla ja se kerättiin eräästä varsinaissuomalaisesta koulusta kahdelta 6. luokalta syksyllä 2019.

Tuloksissa ilmenee, että tytöillä ja pojilla on sukupuolittuneet unelma-ammattit. Tyttöjen unelma-ammattit olivat usein naisvaltaiselta alalta ja poikien unelma-ammattit miesvaltaiselta alalta. Tässä tutkielmassa myös havaittiin, että erityisesti äidin työskentely naisvaltaisella alalla oli yhteydessä tyttöjen naisvaltaisiin unelma-ammatteihin. Oppilaat yleisesti pitivät kumpaakin sukupuolta tasavertaisina, mutta tytöt olivat poikia enemmän sitä mieltä, että tytöt ja pojat, naiset ja miehet voivat harrastaa ja työskennellä sukupuolestaan riippumatta missä vain. Tästä huolimatta lähes kaikki oppilaat esimerkiksi piirsivät firman johtajan sekä jalkapalloilijan mieheksi.

Tuloksista voidaan päätellä, että sukupuoliroolit ohjailevat vahvasti lasten valintoja. Työmarkkinoiden sukupuolen mukainen segregatio on pahimpia tasa-arvo-ongelmia, ja täten siihen tulisi puuttua jo mahdollisimman varhain. Koulut ja opettajat voivat toimillaan tiedostamattaankin joko pahentaa sukupuolten välistä kiihkoa, tai sitten kannustaa oppilaita sukupuolisensitiivisellä otteella kehittämään itseään omien taitojen ja kiinnostuksenkohteiden mukaisesti juuri siksi, miksi itse oppilas haluaa, riippumatta sukupuolesta.

Asiasanat

sukupuoli, sukupuoliroolit, sukupuolistereotypiat, segregatio, tasa-arvo, unelma-ammatti, sukupuolineutraali, sukupuolisensitiivinen

Sisällys

1	JOHDANTO	1
2	SUKUPUOLEN ROOLI YHTEISKUNNASSA.....	4
2.1	Mitä sukupuolella tarkoitetaan?	4
2.2	Sukupuoliin sosiaalistuminen	8
2.3	Sukupuoliroolit ja sukupuolistereotypiat	9
2.4	Sukupuolten tasa-arvo Suomessa	10
3	AMMATTIEN SUKUPUOLITTUNEISUUS.....	13
3.1	Työmarkkinat jakautuvat sukupuolen mukaan	13
3.2	Lasten ja nuorten unelma-ammattit ja niihin vaikuttavat tekijät.....	16
4	SUKUPUOLET PERUSOPETUKSESSA.....	20
4.1	Sukupuolet koulussa.....	20
4.2	Sukupuolineutraalia vai sukupuolisensitiivistä opetusta?	21
5	TUTKIMUSONGELMAT	24
6	MENETELMÄT	27
6.1	Tutkittavat.....	27
6.2	Tutkimuksen kulku.....	28
6.3	Mittarit	29
6.3.1	Oppilaiden unelma-ammattit.....	30
6.3.2	Oppilaiden sukupuolittuneet käsitykset ammasteista.....	30
6.3.3	Mittareiden esitestaaminen	32
6.4	Aineiston analyysi	32
6.4.1	Oppilaiden unelma-ammattit.....	33
6.4.2	Oppilaiden sukupuolittuneet käsitykset ammasteista.....	34
7	TULOKSET.....	37
7.1	Oppilaiden unelma-ammattit.....	37
7.1.1	Miten tyttöjen ja poikien unelma-ammattit eroavat toisistaan?	37

7.1.2	Miten oppilaiden vanhempien sukupuolittuneet ammatit ovat yhteydessä oppilaan unelma-ammatteihin?.....	39
7.2	Oppilaiden sukupuolittuneet käsitykset ammasteista	40
7.2.1	Minkälaisia käsityksiä oppilailla on ammattien ja harrastusten sukupuolittuneisuudesta ja sukupuolten tasavertaisuudesta	40
7.2.2	Miten ammattien edustajien sukupuolittuneisuus näkyy oppilaiden stereotyyppisissä käsityksissä piirrostehtävällä mitattuna ja millaisia muita piirteitä ammatteihin liitettiin?	41
7.2.3	Ovatko oppilaiden piirtämien ammattien edustajien sukupuolet yhteydessä kyselylomakkeen väittämien kanssa, jotka mittasivat tiettyyn ammattiin liittyviä sukupuolittuneita käsityksiä?.....	47
8	POHDINTA.....	49
8.1	Yhteenveto päätuloksista	49
8.1.1	Oppilaiden unelma-ammattit.....	49
8.1.2	Oppilaiden sukupuolittuneet käsitykset ammasteista.....	50
8.2	Eettisyys ja luotettavuus	53
8.3	Tulosten hyödyntämismahdollisuudet ja jatkotutkimusehdotukset	58
8.4	Johtopäätökset	61
	LÄHTEET	63
	LIITTEET.....	73
	Liite 1: Tutkimuslupalomake.....	73
	Liite 2: Kyselylomake	75
	Liite 3: Piirustustehtävä.....	77
	Liite 4: Taulukkotehtävä	78

Kuviot

KUVIO 1. Nais- ja miesenemmistöset toimialat Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019	14
KUVIO 2. Nuorten toiveammatit sukupuolen mukaan Nuorisobarometrin (2016) mukaan	18
KUVIO 3. Aineistonkeruun kulku.....	29
KUVIO 4. Oppilaiden piirtämiä sairaanhoitajia, ylhäällä tyttöjen ja alhaalla poikien piirtäminä.....	41
KUVIO 5. Oppilaiden piirtämiä jalkapalloilijoita, ylhäällä vasemmalla pojan ja muut tyttöjen piirtäminä.....	42
KUVIO 6. Oppilaiden piirtämiä opettajia, ylhäällä tyttöjen ja alhaalla poikien piirtäminä.....	43
KUVIO 7. Oppilaiden piirtämiä firman johtajia, ylhäällä tyttöjen ja alhaalla poikien piirtäminä.....	44

Taulukot

TAULUKKO 1. Oppilaiden jakautuminen	27
TAULUKKO 2. Kyselylomakkeen summamuuttujat	34
TAULUKKO 3. Oppilaiden unelma-ammattit.....	38
TAULUKKO 4. Tyttöjen ja poikien piirrokset	45
TAULUKKO 5. Piirteet, joita liitettiin eri ammatin edustajiin.....	46
TAULUKKO 6. Tyttöjen ja poikien vastaukset neljään kyselylomakkeen kysymykseen.....	47

1 JOHDANTO

Tässä tutkielmassa tarkastellaan 6. luokkalaisten unelma-ammattien sukupuolittuneisuutta sekä heidän vanhempiensa sukupuolittuneiden ammattien yhteyttä oppilaan omiin unelma-ammatteihin. Lisäksi tässä tutkielmassa tarkastellaan oppilaiden käsityksiä sukupuolittuneista ammateista ja sukupuolten tasavertaisuudesta. Tässä tutkielmassa käytetään pääosin tilastollisia analyysimenetelmiä, hyödyntäen kuitenkin myös laadullista otetta.

Sukupuolikasvatus on herättänyt paljon keskustelua kasvatuksen ja koulutuksen piirissä. Helsingin Sanomien julkaisu *Kouluissa ei pitäisi enää turhaan puhutella ihmisiä tyttöinä ja poikina* (Sarhimaa 18.10.2016) sai aikaan kohun, joka herätti paljon keskustelua sukupuolesta ja koulujen sukupuolikasvatuksesta niin ammattilaisten kuin valtaväestönkin keskuudessa. Uutinen perustui Opetushallituksen julkaisuun *Tasa-arvotyö on taitolaji – opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen* (Jääskeläinen ym. 2015). Vaikka uutisen kirjoittaja oikaisi kirjoitustaan sanomalla, että kyseistä opasta oli tulkittu väärin ja oppilaita saisi edelleen kutsua tytöiksi ja pojiksi (Sarhimaa 18.10.2016), jatkui keskustelu sukupuolten huomioimisesta koulutuksessa vielä pitkään. Asiassa vastapuolina olivat he, joiden mielestä uudistus oli tervetullut ja he, jotka kokivat asian järjettömänä. Koska asiasta syntyi näinkin iso kohu, osoittaa se sen, että sukupuolen rooli koulutuksessa on hyvinkin epäselvä niin valtaväestöllä kuin alan ammattilaisillakin. Jos opettajillakin on asiasta hyvin eriäviä mielipiteitä siitä, kuinka sukupuoli tulisi ottaa huomioon koulussa, on vaarana, että sukupuolirooleja ja sukupuolistereotypioita vahvistetaan entisestään.

Käsitykset siitä, millaisia tytöt ja pojat ovat, on niin osa ihmisten arkiajattelua, ettei usein edes huomata, että nämä kulttuurisesti luodut käsitykset ovat muuttuneet tosiasioiksi (Vuorikoski 2005, 36). Lapsi oppii erilaisista sukupuolirooleista seuraamalla aikuisen tapaa puhua ja toimia (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 15–16) ja nämä ajattelumallit voivat olla niin voimakkaita, että niiden perusteella valitaan niin harrastukset, opiskelupaikka kuin ammattikin (Syrjäläinen & Kujala 2010, 32–33; Ylitapio-Mäntylä 2012a, 23). Jako sukupuolen mukaan koulussa ennustaakin sukupuolten mukaista jakoa myös myöhemmin työelämässä (Jääskeläinen ym. 2015, 9–10; Pöysä & Kupiainen 2018, 2; STM 2010, 15–16).

Vaikka Suomea usein pidetäänkin sukupuolten tasa-arvon mallimaana, on tasa-arvossa monia puutteita jo muihin pohjoismaihinkin verrattuna. Pahimpia tasa-arvo-ongelmia on miesten ja naisten työskentely eri ammateissa ja eri tehtävissä. (Kantola & Nousiainen 2012, 125; Kauhanen & Riukula 2019, 80; Kauhanen 2017, 1; Korvajärvi 2010, 185; Parvikko 1990, 89; STM 2010, 14.) Työmarkkinoiden jakautuminen sukupuolen mukaan eli segregatio ylläpitää niin palkkaeroja, sukupuolistereotypioita ja se vähentää yksilöiden valintamahdollisuuksia (Kauhanen & Riukula 2019, 80–81; Kauhanen 2017, 1, 8; Korkeamäki & Kyyrä 2006, 612; Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 211–212). Perusopetuksen tärkeimpiä tasa-arvoon liittyviä tavoitteita onkin juuri segregatian ja sukupuolittuneisuuden poistaminen tai ainakin vähentäminen (Jääskeläinen ym. 2015, 10). Ensiarvoisen tärkeää olisi huomioida se, ettei ihmisen kyvyt ja ominaisuudet määräydy sen perusteella, mitä sukupuolta hän edustaa. Ihminen on aina yksilö, eikä pelkästään sukupuoli. (Tainio, Palmu, Ikävalko 2010, 18; Oakley 2015, 61.)

Tässä tutkielmassa kartoitetaan ensin, mitä käsitteellä sukupuoli tarkoitetaan ja kuinka eri sukupuoliin kasvetaan. Lisäksi tarkastellaan naisiin ja miehiin, tyttöihin ja poikiin liitettyjä sukupuolirooleja ja sukupuolistereotypioita, sukupuolten tasa-arvoa ja sen huomioimista lakiteksteissä. Isossa roolissa tässä tutkimuksessa on naisten ja miesten jakautuminen työmarkkinoilla, ja useita asioita peilataankin aina tähän seikkaan. Työmarkkinoiden segregatio pohjautuu naisten ja miesten erilaisiin koulutusvalintoihin ja jo nuorina iskostuneisiin ajattelumalleihin siitä, millaisissa ammateissa miehet ja naiset voivat työskennellä. Kouluilla on iso rooli sukupuolittuneiden käytänteiden ylläpitäjänä ja siksi tässä tutkielmassa käsitellään myös koulumaailmaa. Kouluilla on mahdollisuus kannustaa ja tukea oppilaita näkemään oma potentiaalinsa yksilöinä, eikä pelkästään sukupuolensa edustajana. (Segregation lieventämistyöryhmä 2010, 13.)

Tämä tutkimus tehtiin osana Opetushallituksen rahoittamaa, Turun yliopiston Opettajankoulutuslaitoksen Kieli- ja kulttuuritietoisuuden opetuksen tiimin Minästä kiinni! Kielestä koppi! -oppimateriaaliprojektia, jonka tarkoituksena on luoda oppimateriaalia kielitietoisuus- ja identiteettikasvatukseen tueksi kouluihin. Tässä tutkimuksessa käytettiin oppimateriaaliprojektin harjoitteita ja samalla testattiin niiden toimivuutta. Projektissa identiteetit jakautuivat useaan eri osa-alueeseen ja tässä tutkielmassa päädyttiin tarkastelemaan

juuri sukupuoli-identiteettiä. Aihe on tärkeä ja ajankohtainen, sillä kuten edellä kerrottiin, sukupuolen rooli koulutuksessa on monille epäselvä.

2 SUKUPUOLEN ROOLI YHTEISKUNNASSA

2.1 Mitä sukupuolella tarkoitetaan?

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sukupuolittuneita käsityksiä, ja siksi onkin tärkeä määrittellä, mitä kaikkea sukupuoli käsitteenä voi tarkoittaa ja mitä sillä juuri tässä tutkielmassa tarkoitetaan. Sukupuolta pidetään arkielämässä usein itsestään selvänä asiana (Connell & Pearse 2014, 14; Aarnipuu 2008, 13), sekä ihmisen huomaavat usein välittömästi, onko vastaantuleva henkilö nainen vai mies, tyttö vai poika (Connell & Pearse 2014, 14).

Sukupuoli on tärkeä osa ihmisen identiteettiä ja se vaikuttaa laajasti kokemuksiimme ja elämänvalintoihimme (Aarnipuu 2008, 14; Connell & Pearse 2014). Sukupuoli-identiteetiksi kutsutaan yksilön kokemusta omasta sukupuolestaan, joka voi myös muuttua ajan saatossa (Ristkari & Suni 2018, 43). Lapsen sukupuoli-identiteetti alkaa muodostua noin 2–4-vuotiaana, jolloin lapsi yleensä huomaa olevansa joko tyttö tai poika (Huuska 2010, 158).

Sukupuoli käsitteenä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen ja sen määrittelemisen on vaihdellut eri aikoina (Julkunen 2010, 10; Ristkari & Suni 2018, 43). Julkunen (2010, 10) luettelee, kuinka sukupuoli on eri aikoina käsitetty ”biologiseksi, anatomiseksi, ruumiilliseksi, evolutionaariseksi, eroiksi, jaoksi, rooliksi, sosialisatioksi, identiteetiksi, institutioksi, sopimukseksi, neuvotteluksi, representaatioksi, tyyliksi, vallaksi, hierarkiaksi, toiseudeksi, tavaksi, habitukseksi, rutiiniksi, valinnaksi, suoritukseksi, toistoksi, tekemiseksi, tuotetuksi, konstruoiduksi ja diskurssiksi”. Sukupuoli voidaan nähdä siis hyvinkin eri tavalla riippuen näkökannasta, kulttuurista ja ajasta. Sukupuolen määrittelemisen on oikeastaan muuttunut sitä hankalammaksi, mitä enemmän sitä on tutkittu (Ristkari & Suni 2018, 21). Nykypäivänä ei ole kuitenkaan mielekästä takertua pelkästään yhteen sukupuolen selitysmalliin. Seuraavaksi esitellään erilaisia sukupuolen selitysmalleja aloittaen antiikin ajasta ja lopettaen Seta Ry:nkin käyttämään nykyaikaiseen sukupuolen määritelmään.

Antiikin ajoista 1500-luvulle saakka länsimaisessa lääketieteessä ajateltiin sukupuolia olevan yksi. Ihmisten anatomian katsottiin olevan kaikilla lähtökohtaisesti samanlaiset, mutta siitä oli olemassa erilaisia ”heikompia” ja ”vahvempia” muotoja. Naisten nähtiin edustavan tätä heikompaa muotoa, kun taas miehet vahvempaa. Vaikka tähän aikaan miesten ja naisten anatomioilla ei juurikaan nähty eroavaisuuksia, luokiteltiin miehet ja naiset silti eri luokkiin. Luokkaero ei kuitenkaan määrätynyt anatomian perusteella, vaan sitä perusteltiin ”kosmisella järjestyksellä”. Vasta noin 1700-luvulla valistuksen ajalla naisia ja miehiä alettiin luokitella nykyajan mukaisesti eri luokkiin erilaisiin anatomioihin vedoten. (Ristkari & Suni 2018, 28; Salomäki 2011, 39–45.)

Edelleen nykypäivänä kulttuurissamme sekä arkiajattelussamme elääkin vahvasti ajatus kahdesta sukupuolesta, jotka ovat toisilleen vastakkaisia (Aarnipuu 2008, 13; Connell & Pearse 2014, 9–18; Oakley 2015, 43; Ristkari & Suni 2018, 22; Rossi 2010, 23–24). Tätä voidaan kutsua myös binääriseksi sukupuolikäsitykseksi (Ristkari & Suni 2018, 22). Eroa miesten ja naisten välillä pidetään myös yleisesti suurempana, kuin eroja yksilöiden välillä saman sukupuolen sisällä (Aarnipuu 2008, 13). Vaikka sukupuoli on ihmisiin liittyvä määre, ilmaisee se aina myös ihmisten välisiä valtasuhteita ja hierarkiaa (Rossi 2010, 22). Sukupuoli on myös juridinen määritelmä, yhteiskunnassa ihmisiä luokitellaan sukupuolen perusteella esimerkiksi antamalla naisille ja miehille erilaiset henkilötunnukset. Lisäksi Suomessa on juridisesti olemassa vain kaksi sukupuolta. (Ristkari & Suni 2018, 29.)

Biologisen selitysmallin mukaan sukupuoli määritetään fyysisten ominaisuuksien perusteella tytöksi tai pojaksi ja on muuttumaton (Ristkari & Suni 2018, 21; Ylitapio-Mäntylä 2012a, 20). Sukupuoli on synnynnäinen ja sukupuolen määrittelyssä olennaista on lisääntyminen ja lisääntymiselimet. Naisten kromosomit ovat xx ja miehen xy, sekä kummallakin on omanlaisensa anatomia, jotka tekevät meistä miehiä tai naisia. (Ristkari & Suni 2018, 20, 43). Tällaisia ihmisiä, jotka kokevat syntymässä määritetyn sukupuolensa vastaavan kokemaansa sukupuoltaan kutsutaan myös cissukupuolisiksi. Yhteiskunnassa usein ajatellaan, että kaikki ihmiset ovat cissukupuolisia miehiä tai naisia. Tätä kutsutaan myös cisnormiksi. (Ristkari & Suni 2018, 22.)

Biologinen sukupuolen selitysmalli kuitenkin ontuu. Esimerkiksi aina ihmisiä ei pystytä luokittelemaan syntymässä tytöiksi tai pojiksi anatomian perusteella tai he eivät koe syntymässä määriteltyä sukupuolta omakseen. Pelkkään kehoon keskittyvässä sukupuolen määrittelyssä ei oteta laisinkaan huomioon sukupuolen sosiaalista ulottuvuutta. (Ristkari & Suni 2018, 22, 29; Ylitapio-Mäntylä 2012a, 20–21.)

Sosiaalisen sukupuolen käsite esiteltiin 1970-luvulla, jolloin sukupuoli jaettiin kahteen osaan; biologiseksi (sex) ja sosiaaliseksi (gender) sukupuoleksi (Ristkari & Suni 2018, 29; Ylitapio-Mäntylä 2012a, 21). Sukupuolen sosiaalinen ulottuvuus (gender) toi ilmi sen, että sukupuoli on myös kulttuurinen ja sosiaalinen ilmiö. Sukupuolen ei siis enää katsottu perustuvan pelkästään ihmisen fysiologiaan. (Ristkari & Suni 2018, 29; Ylitapio-Mäntylä 2012a, 21.) Sex-gender -jaottelu oli mullistava ja toi sukupuoleen täysin uuden ulottuvuuden, mutta tästä huolimatta se koettiin rajoittavaksi ja kategorisoivaksi. Jaottelu vahvisti sukupuolten dikotomiaa, sekä ajattelumallia, jossa kehon biologiset piirteet kuitenkin määrittävät lopulta sukupuolen, sen ollessa merkityksellisempi kuin sukupuolen sosiaalinen puoli. (Julkunen 2010, 17; Rossi 2010, 28.; Palmu 2003, 18; Ristkari & Suni 2018, 29; Salomäki 2011, 36.) Jaottelu ei myöskään ota huomioon sukupuolten valtasuhteita (Rossi 2010, 27). Sex-gender -jaottelu voidaan kuitenkin nähdä myös niin, että sosiaalinen sukupuoli on kerrostumia biologisen sukupuolen päälle, jolloin näitä kerrostumia ovat esimerkiksi ihmisen tyyli, performatiivisuus ja ruumiillisuus (Palmu 2003, 18).

Reisby (1999, 23) esimerkiksi taas on jakanut sukupuolen neljään eri osaan, jotka sekoittuvat toisiinsa. Sosiologinen sukupuoli ilmentää niitä yhteiskunnallisia ehtoja, edellytyksiä ja mahdollisuuksia, joita sukupuolille tarjotaan yhteiskunnassa, kuten esimerkiksi työmarkkinoiden jakautuminen ja palkkaerot. Kulttuurinen sukupuoli on taas ne mielikuvat, joita liitetään eri sukupuoliin, kuten ennakkoluulot ja odotukset. Psykkiseen sukupuoleen kuuluu tietoisuus omasta sukupuolesta ja biologiseen sukupuoleen ihmisen fyysiset ominaisuudet.

Tässä pro gradu -tutkielmassa sukupuoli määritellään Seta Ry:n tavoin ETENE:n eli Valtakunnallisen sosiaali- ja terveystieteiden neuvottelukunnan mukaisesti geneettisistä, hormonaalisista, kehityksellisistä, fysiologisista, sosiaalisista, psykologisista ja kulttuurisista ominaisuuksista koostuvaksi jatkumoksi. Sukupuoli on osa ihmisen persoonaa, ja

täten ihmisen tulisi myös itse saada määritellä oma sukupuolensa. Ihminen voi kokea sukupuolekseen myös muun kuin joko naisen tai miehen. Sukupuolisuutta ja seksuaalisuutta ei tule kuitenkaan käsitteinä sekoittaa toisiinsa, sillä sukupuoli-identiteetti ei määrää seksuaali-identiteettiä. (ETENE 2016.) Ihmisen kyvyt ja ominaisuudet eivät sokeasti määrydy sukupuolen perusteella, vaan jokaisessa ihmisessä on eri määrä sekä naiseuteen että miehisyteen liitettyjä piirteitä (Tainio ym. 2010, 18; Oakley 2015, 61; Ylitapio-Mäntylä 2012a, 24). Sukupuolen biologisuutta ei siis ole järkevää kieltää, vaan tärkeää on huomioida, että sukupuolta on tarkasteltava monesta eri näkökulmasta (Rossi 2010, 23–24). Tärkeää sukupuolten tarkastelussa onkin kriittisyys, jotta syvälle juurtuneita käsityksiä kahdesta biologisesta sukupuolesta saadaan rikottua (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 22). Nykypäivänä käytävää keskustelua sukupuolista kehystää erityisesti ajatus tasa-arvosta (Julkinen 2010, 10). Tasa-arvo ei kuitenkaan ole pelkästään miesten ja naisten välillä, vaan kuten esimerkiksi ETENE (2016) sukupuolesta kertoo, on olemassa myös muita sukupuolia, jotka kuuluvat myös tähän tasa-arvoon. Kyse on sukupuolten moninaisuudesta, eli siitä, että ihmisen sukupuolen fyysinen kehitys sekä kokemus omasta sukupuolesta voivat vaihdella (Huuska 2017; 3). Seuraavaksi esitellään mitä nämä muut sukupuolet voivat olla.

Naisen ja miehen lisäksi on olemassa esimerkiksi myös intersukupuolisia, transsukupuolisia, muunsukupuolisia sekä sukupuolettomia. Intersukupuolisuus tarkoittaa, ettei henkilön keholliset ominaisuudet vastaa täysin sitä, mitä joko miehen tai naisen kuvitellaan olevan. Transsukupuolinen ei taas koe syntymässä hänelle määriteltyä sukupuolta omakseen. Muunsukupuolinen voi kokea olevansa jotain naisen ja miehen väliltä, olla yhtä aikaa kumpaakin tai kokonaan tämän jaottelun ulkopuolella. Sukupuoleton on nimensä mukaisesti henkilö, joka kokee, ettei hänellä ole sukupuolta. (Ristkari & Suni 2018, 23–24; Huuska 2017, 31.) Näihin sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset ovat kaiken ikäisiä, kaikilla eri aloilla työskenteleviä ja etnisiltä taustoiltaan erilaisia tavallisia ihmisiä (Huuska 2017, 3).

2.2 Sukupuoliin sosiaalistuminen

Ihmisen sosialisatioprosessi alkaa syntymästä ja kestää koko eliniän. Tällöin lapselle jaetaan tärkeää tietoa yhteiskunnasta; kuinka on suotavaa ajatella ja toimia. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi arvot, normit, roolit ja niihin liittyvät odotukset, sekä tavat kohdella esineitä ja luontoa. Lapsen sosiaalistaminen yhteiskuntaan on sekä tiedostettua, että tiedostamatonta. Tällaista lapsen tiedostamatonta sosiaalistamista on esimerkiksi arkiset toimintatavat, jotka voivat usein olla itsestäänselviä. (Antikainen, Rinne & Koski 2015, 36; Ylitapio-Mäntylä 2012c, 98.) Tällaisia arkisia toimintatapoja voivat esimerkiksi olla perheen kotitöiden jakautuminen sukupuolen mukaan. Naiset ja tytöt saattavat yleensä hoitaa esimerkiksi vaatteidenpesun ja silittämisen ja miehet ja pojat taas auton huoltamisen. (Julkinen 2010, 159; Ylitapio-Mäntylä 2012c, 98.)

Sosialisatioprosessin ensimmäistä vaihetta kutsutaan primaarisosialisaatioksi, joka tapahtuu lapsen varhaisessa kasvuympäristössä, usein omien vanhempien toimesta. Tässä vaiheessa omaksutut arvot, tavat ja mallit vuorovaikutuksesta luovat pohjan yksilön persoonalliselle ja sosiaaliselle olemukselle. Lapsista ei kuitenkaan tule kasvattajiensa arvojen täydellisiä kopioita, vaan ihminen muokkaa suhdettaan niihin eri elämänvaiheiden aikana. Isompi vaikutus yhteisöön sosiaalistumisessa on nykypäivänä kuitenkin sekundaariryhmillä, kuten kavereilla, koululla, ja internetillä. Tämä sekundaarisosialisaation vaihe on erityisen suuressa roolissa murrosiässä, jolloin vertaisryhmien merkitys kasvaa. (Antikainen ym. 2015, 36–37; Huttunen 1990, 46.)

Lapsen kasvatusta ohjaa merkittävästi se, syntyykö hän tytöksi vai pojaksi. Eri sukupuolia sosiaalistetaan eri rooleihin käytösodotusten, leikkien, koulussa tapahtuvan työnjaon ja erilaisten käytöksen kontrolloinnin keinoin eriytyneisiin miesten ja naisten rooleihin ja asemaan työelämässä sekä erilaisiin toimintoihin ihmissuhteissa. (Paumo 2012, 141; Ylitapio-Mäntylä 2012b.) Poikien sosialisatiossa korostuu aktiivisuus, yksilöllisyys ja rohkeus, kun tyttöjen kohdalla taas kiltteys, sopeutuvuus ja vastuunotto (Antikainen ym. 2015, 37). Lapsi sosiaalistuu sukupuoleensa siis oppimalla (Huttunen 1990, 41; Ylitapio-Mäntylä 2012c, 98).

2.3 Sukupuoliroolit ja sukupuolistereotyytiat

Naiset ja miehet ostavat vaatteitaan eri kaupoista, käyvät laittamassa hiuksensa eri paikassa, käyvät erillisissä vessoissa. Nämä asiat tuntuvat niin arkipäiväisiltä ja täten kenties ”luonnollisilta”. Jos sukupuolten eroja pidetään ”luonnollisina”, aiheuttaa se paheksuntaa, jos ihminen ei noudata sukupuolelleen tyypillisiä käyttäytymismalleja. Ajatusta naisten ja miesten eroista ruokitaan esimerkiksi niin lainsäädännön, vanhempien, opettajien, pappien, mainostajien ja tv-ohjelmien toimesta. (Connell & Pearse 2014, 14–15.)

Pieni lapsi oppii sukupuolirooleista seuraamalla kotona, päiväkodissa ja koulussa aikuisten tapaa toimia ja puhua (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 15–16). Lapsille opetetaan jo varhaisessa vaiheessa, millaisia arvoja, normeja ja käytöstä heiltä odotetaan sukupuolensa edustajana (Paumo 2012, 141; Ylitapio-Mäntylä 2012b). Ne normit ja odotukset, joiden mukaan eri sukupuolien ajatellaan käyttäytyvän, pukeutuvan sekä olevan luonteeltaan ovat sukupuolirooleja (Huttunen 1990, 9–10; Ylitapio-Mäntylä 2012a, 23). Sukupuoliroolit voivat vaihdella riippuen yksilöstä, tilanteesta sekä eletystä kulttuurista (Keskinen & Hopearuoho-Saajala 1994, 17–18).

Sukupuoliroolit liittyvät oleellisesti sukupuolistereotyytioihin, jolloin naisiin ja miehiin yleistetään liittyvän tietynlaisia ominaisuuksia. Nämä ajattelumallit voivat vaikuttaa yksilön toimiin, jolloin esimerkiksi harrastukset, opiskelupaikka sekä ammatti valitaan niiden mukaan. (Syrjäläinen & Kujala 2010, 32–33; Ylitapio-Mäntylä 2012a, 23.) Sukpuolistereotyytiat vaikuttavat usein vanhempien odotuksiin lapsesta, mikä taas vaikuttaa siihen, millaisia poikia ja tyttöjä lapsista kasvaa (Teräs 2005, 59). Perinteisiä sukupuolistereotyytioita ovat esimerkiksi se, että naiset ovat kiltejä, hillittyjä, hoivaavia ja tunteellisia, kun miehet ovat taas rationaalisia, levottomia, karskimpia ja parempia johtotehtävissä. Esimerkiksi kodista ja lapsista huolehtiminen on nähty feminiinisenä, kun taas autojen huolto ja nikkarointi nähdään enemmän maskuliinisena. (Teräs 2005, 62; Vuorikoski 2005, 31; Ylitapio-Mäntylä 2012a, 24–25.) Myös naisten ajautumista hoivatyön pariin on perusteltu sillä, että se on ikään kuin luonnollinen valinta naisille, huomioivathan he äiteinäkin muiden ihmisten tarpeet. Tällaiset stereotyytiat ylläpitävät sukupuolten eriarvoisuutta ja näillä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia yksilöiden elämään ja esimerkiksi ammatinvalintaan. (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 24–25.)

Maskuliinisuuteen liitettäviä piirteitä pidetään perinteisesti arvokkaampina kuin feminiinisuuden liitettäviä piirteitä (Tainio ym. 2010, 18; Teräs 2005, 60). Tästä huolimatta stereotyyppiset käsitykset ovat ongelmallisia myös miesten ja poikien kannalta, sillä nekin vähentävät miesten ja poikien valintamahdollisuuksia elämässä. Tärkeää olisikin purkaa myös näitä vääristyneitä miehuuden malleja niin varhaiskasvatuksessa, kouluissa, työpaikoilla ja mediassa. (STM 2010, 21.)

Yleisenä harhakuvitelmana luullaan, että naisten ja miesten välillä on enemmän eroavaisuuksia kuin yksilöiden välillä saman sukupuolen sisällä (Aarnipuu 2008, 13). Ihmisen kyvyt ja ominaisuudet eivät kuitenkaan määräydy suoraan sen perusteella, mitä sukupuolta hän edustaa. Ihminen on aina yksilö, eikä pelkästään sukupuoli. Tämä on tärkeä seikka huomioida myös sukupuolivastuullisessa ja tasa-arvoa kannattavassa kasvatuksessa sekä sen lakiin perustuvaan käytäntöönpanoon kouluissa. (Tainio ym. 2010, 18; Oakley 2015, 61.) Jokainen ihminen on ainutlaatuinen ja kasvatuksessa olisikin hyvä kiinnittää huomiota siihen, miten erilaisia tytöt voivat olla keskenään ja miten erilaisia pojat voivat olla keskenään, eikä pelkästään siihen, miten erilaisia tytöt ja pojat ovat (Ylitapio-Mäntylä 2012a, 17).

Yhteiskunnan modernisaatio on kuitenkin purkanut sukupuolirooleja usealla eri tavalla. Kuitenkin monet tiedostamattomatkin feminiinisuuden ja maskuliinisuuden liittyvät käsitykset ohjaavat edelleen ihmisten toimintaa ja näitä käsityksiä on hankala muuttaa (Husso 2016, 77). Jo pelkästään puhetavoillakin on suuri rooli sukupuolistereotyyppien ylläpitämisessä (Vuorikoski 2005, 36).

2.4 Sukupuolten tasa-arvo Suomessa

Sukupuolten tasa-arvo on eri aikoina ja kulttuureissa tarkoittanut eri asioita (Horelli & Saari 2002, 8). 1970-luvun Suomessa tasa-arvon nähtiin tarkoittavan naisen näkemistä samanlaisena kuin mies. Seuraavalla vuosikymmenellä ajattelutapa kuitenkin muuttui, ja huomiota alettiin kiinnittämään myös naisten ja miesten eroavaisuuksiin. Nykyisen tasa-arvokäsityksen mukaan miestä ja naista ei suinkaan pyritä samanlaistamaan, vaan eroja

pyritään jopa korostamaan. (Holli 1995, 25; Parvikko 1990, 106; Syrjäläinen & Kujala 2010, 26.) Tasa-arvokysymysten on usein nähty koskettavan naisia, kun taas miehet ovat jääneet enemmän taka-alalle, mutta Suomessa tasa-arvoa pyritään kuitenkin edistämään kummankin sukupuolen kannalta (Jokinen 2012, 13–14; Teräs 2005, 65). Sukupuolten tasa-arvo voidaan nähdä sukupuolten samanarvoisiin mahdollisuuksiin vaikuttaa yhteiskunnassa sekä ilmaista itseään. Sukupuolilla tulisi olla myös samanlaiset velvollisuudet. (Syrjäläinen & Kujala 2010, 29.)

Suomessa sukupuolten tasa-arvoa on rakennettu jo kauan ja esimerkiksi naiset ovat osallistuneet työelämään sekä politiikkaan aktiivisesti jo kauan (STM 2010, 14). Vaikka Suomea pidetäänkin sukupuolten välisen tasa-arvon mallimaana, on siinä jo muihinkin pohjoismaihin verrattuna monia puutteita (Kantola & Nousiainen 2012, 125; Parvikko 1990, 89; STM 2010, 14). Suomessa miehet työllistyvät hieman paremmin kuin naiset, mutta kansainvälisesti vertailtuna naisten työllisyysaste on korkea Suomessa (Tilastokeskus 2020). Tästä huolimatta naisten ja miesten tasa-arvossa on vielä parannettavaa ja suomalaisten käsitys maamme erinomaisesta tasa-arvosta estää huomaamasta nämä puutteet (Parvikko 1990, 89; Kauhanen & Riukula 2019, 80). Myös koulutuksen sukupuolineutraalius saa aikaan sen, ettei sukupuolten eriarvoista asemaa huomata (Vuorikoski 2005, 31).

Tasa-arvobarometreilla tutkitaan väestön sukupuolten tasa-arvoon liittyviä asenteita ja kokemuksia. Vuodesta toiseen tasa-arvobarometreissa kuvaillaan väestön suhtautuvan myönteisesti sukupuolten tasa-arvoon. On kuitenkin havaittu, että kun arvot tulisi tuoda käytäntöön omaan arkeen, kohtaavat tasa-arvotoimet vastustusta sekä ärtymystä. Tasa-arvokyselyissä onkin usein ongelmana se, että niitä ei voida suoraan pitää todisteina siitä, että kansa suhtautuu tasa-arvoon myönteisesti, vaan se kertoo enemmänkin siitä, että tasa-arvon tiedetään olevan yhteiskunnallisesti tärkeä arvo. Ongelmana tasa-arvon suhteen ei siis ole asenteet, vaan se, mitä ihmiset ovat valmiita tekemään tasa-arvon puolesta. Voi myös olla, että tasa-arvoon liittyviin kysymyksiin halutaan vastata kulttuurisesti hyväksyttävällä tavalla. (Ylöstalo 2019, 17, 21–22.) Vuoden 2017 tasa-arvobarometrin mukaan suomalaiset nuoret pitävät tasa-arvoa tärkeänä ja kokevat sukupuolten tasa-arvon tilan-

teen parempana kuin muu väestö, mikä voi johtua esimerkiksi siitä, etteivät nuoret välttämättä vielä tiedosta tasa-arvo-ongelmia, ja ne konkretisoituvat vasta siirryttäessä työelämään. (Aapola-Kari 2019, 57–59.)

Sukupuolten tasa-arvo on kiinteä osa kaikkea päätöksentekoa (STM 2010, 34). Jo Suomen perustuslaissa (731/1999) määritellään yhdenvertaisuus perusoikeudeksi. Sen mukaan ihmisiä tulee kohdella yhdenvertaisesti riippumatta sukupuolesta, iästä, alkuperästä, kielestä, maailmankatsomuksesta, mielipiteestä, terveydentilasta, vammaisuudesta, seksuaalisesta suuntautumisesta tai muusta henkilöön liittyvästä syystä. Näiden seikkojen perusteella syrjiminen ei ole sallittua.

Myös tasa-arvolaki (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609) pyrkii edistämään sukupuolten tasa-arvoa sekä estämään sukupuolesta johtuva syrjintä. Sen tarkoituksena on myös parantaa naisten asemaa työelämässä sekä estää sukupuoli-identiteettiä tai sukupuolen ilmaisua koskeva syrjintä. Lakiin tehtiin lisäys vuonna 2014 (5 a § 2014/1329), jonka mukaan koulujen tulee luoda tasa-arvosuunnitelma yhteistyössä henkilökunnan sekä oppilaiden kanssa. Enää oppilaitoksilla ei siis riitä pelkästään reagoiminen koulussa ilmenneisiin akuutteihin tasa-arvo-ongelmiin, vaan nyt koulujen tulee aktiivisesti edistää tasa-arvoa koulujen toiminnassa. Myös YK:n yleissopimuksessa (§29 59/1991) lasten oikeuksista todetaan, että lasten koulutuksessa tulee tähdätä ”lapsen valmistamiseen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden ystävyyden hengessä”.

Laissa määritellyt säädökset tasa-arvosta sekä tulokset kansainvälisistä vertailuista eivät aina kohtaa tavallisen elämän sukupuolittuneita käytänteitä. Tätä kutsutaan myös sukupuolten paradoksiksi. Tämä siis tarkoittaa sitä, että vaikka laissa ja asetuksissa vaaditaan sukupuolten tasa-arvoa, ei muutosta todellisuudessa tapahdu ihmisten arjessa. Erityisesti naisten nähdään olevan epätasa-arvoisessa asemassa miehiin nähden. (Horelli & Saari 2002, 4; Julkunen 2010, 271.)

3 AMMATTIEN SUKUPUOLITTUNEISUUS

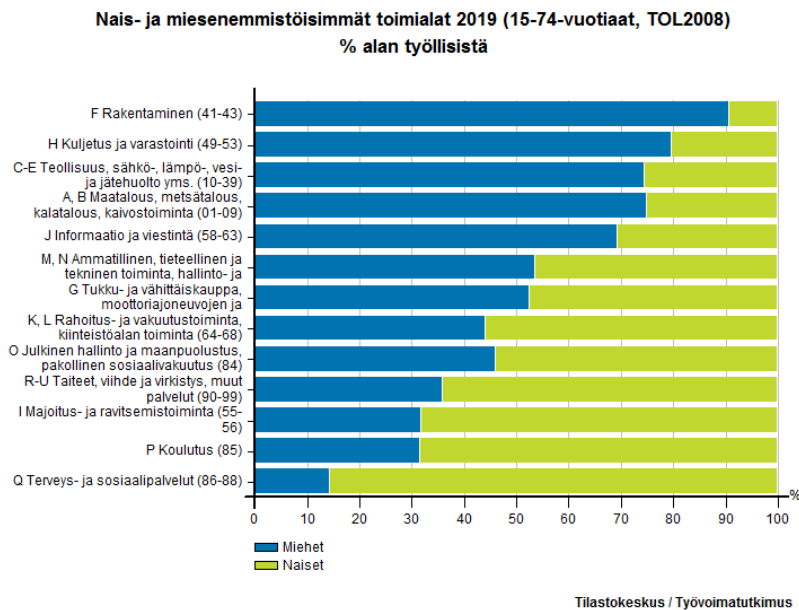
3.1 Työmarkkinat jakautuvat sukupuolen mukaan

Suomen työmarkkinoita pidetään suhteellisen tasa-arvoisina (Kauhanen & Riukula 2019, 80; Korvajärvi 2010, 185). Todellisuudessa koulutuksen sekä työelämän segregatio on Suomessa Euroopan suurimpia (European Commission 2018, 62; Korvajärvi 2010, 185). Naiset ja miehet työskentelevät usein eri ammateissa ja eri tehtävissä. Naiset työskentelevät enemmän julkisella sektorilla ja naisenemmistöisillä työpaikoilla ja miehet yksityisellä sektorilla ja miesenemmistöisillä työpaikoilla. (Kauhanen & Riukula 2019, 80; Kauhanen 2017, 1; Korvajärvi 2010, 185.) Naisten ja miesten työympäristöt ja työolot ovat myös erilaiset ja naiset pystyvät vaikuttamaan omaan työhönsä vähemmän kuin miehet (Husso 2016, 78). Miesten ja naisten työskentely eri ammateissa kertoo siitä, että ihmisten valintoja ohjaa yhteiskunnassa vaikuttavat sukupuoliroolit (Witting & Keski-Petäjä 2018).

Työmarkkinoiden jakautumista sukupuolen mukaan kutsutaan sukupuolten mukaiseksi segregatioksi eli eriytymiseksi (Kauhanen & Riukula 2019, 80; Korvajärvi 2010, 185; Segregaation lieventämistyöryhmä 2010, 22). Tilastokeskuksen 5-luokkaisen ammattien segregatioluokituksen mukaan ammatti on miesten tai naisten ammatti, jos jompaakumpaa sukupuolta on alalla yli 90 %. Naisvaltaiseksi tai miesvaltaiseksi alaksi voidaan kutsua ammattia, jos toista sukupuolta on 60 % – 90 %. Tasa-ammateissa kumpaakin sukupuolta on suunnilleen saman verran, eli kummankin edustajia 40 % – 60 %. (Tilastokeskus 2019a.) Segregatio voi olla horisontaalista tai vertikaalista. Horisontaalilla eli vaakasuoralla segregatiolla tarkoitetaan sitä, että miehet ja naiset työskentelevät eri työpaikoilla, eri ammateissa, eri toimialoilla ja eri sektoreilla. Vertikaalisella eli pystysuoralla segregatiolla tarkoitetaan taas työelämässä tapahtuvaa työnjakoa ja naisten ja miesten asettumista eri hierarkian tasoille. (Jääskeläinen ym. 2015, 67; Segregaation lieventämistyöryhmä 2010, 22.) Työelämän sukupuolten segregatiolla on suomalaisessa kulttuurissa pitkä perinne. Esimerkiksi naiset ovat jo 1700-luvulta saakka työskennelleet erityisesti ruuanlaitoin, hoivan sekä vaatteiden valmistuksen piirissä. (Korvajärvi 2010, 185–186.)

Työmarkkinoiden segregoitumiseen vaikuttaa luonnollisesti naisten ja miesten erilaiset koulutusvalinnat (Kauhanen & Riukula 2019, 81). Esimerkiksi naiset suorittavat suurimman osan opetusalan ja sosiaali- ja terveysalan tutkinnoista, kun miehet taas tekniikan alan tutkinnoista (Tilastokeskus 2019b). Vaikka naisella ja miehellä olisi sama koulutus, aloittavat he uransa usein eri tehtävissä ja heidän urakehityksensä myöhemmin urallaan eroavat toisistaan. Naisten ja miesten eroaviin urakehityksiin vaikuttaa taas perhevapaiden epätasainen jakautuminen, perheiden sisäiset työnjaot sekä stereotyyppiset käsitykset miesten ja naisten kykyjen erilaisuudesta työmarkkinoilla. (Kauhanen & Riukula 2019, 81.)

Tilastokeskuksen (2020) mukaan naisenemmistöiset toimialat vuonna 2019 olivat terveys- ja sosiaalipalvelut, koulutusala ja majoitus- ja ravitsemistoiminta (Kuvio 1). Miesenemmistöisiä aloja olivat taas rakentaminen, kuljetus ja varastointi sekä teollisuus (Kuvio 1). Viime vuosina kaikista työssäkäyvistä palkansaajista noin 10% työskentelee tasa-ammateissa, eli näillä aloilla miehiä ja naisia on 40 % – 60 %. Tällaisia tasa-ammattajeja on esimerkiksi kauppiaat, kiinteistövälittäjät, asianajajat, mainonnan ja markkinoinnin asiantuntijat, toimittajat ja ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen opettajat.

KUVIO 1. Nais- ja miesenemmistöiset toimialat Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2019

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten sijoittumisesta työmarkkinoille ei ole paljon tietoa. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt työelämässä -hankkeen kyselytutkimuksessa (Lehtonen 2004, 175) kuitenkin selvitettiin, että transmiehet työskentelevät useammin naisvaltaisella alalla ja vastaavasti transnaiset miesvaltaisella alalla.

Työmarkkinoiden segregoitumista voidaan pitää yhtenä pahimpana tasa-arvo-ongelmana. Segregoituminen ylläpitää sukupuolistereotyyppioita, palkkaeroja ja vähentää naisten ja miesten mahdollisuuksia hakeutua tiettyihin koulutuksiin ja työmarkkinoille. (Kauhanen & Riukula 2019, 80–81; Kauhanen 2017, 1, 8; Korkeamäki & Kyyrä 2006, 612; Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 211–212.) Esimerkiksi miehen tienatessa euron, tienaa nainen vain 84 senttiä (Tilastokeskus 2018). Segregoituminen myös vähentää työpaikkojen monimuotoisuutta (Witting & Keski-Petäjä 2018). Lisäksi resurssit ja osaaminen ei aina kohdennu oikein, sillä työhön ei tästä syystä välttämättä hakeudu osaavin henkilö (Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 211–212). Koulutuksen ja työmarkkinoiden vahva segregoituminen ylläpitää stereotyyppisiä käsityksiä, joiden mukaan naiset ja miehet ovat kyvyiltään ja ominaisuuksiltaan erilaisia (Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 211–212).

Tasa-arvobarometrin (2017) mukaan naiset kokevat miesten olevan paremmassa asemassa työpaikoilla. Naiset kokevat sukupuolensa rasitteeksi varsinkin miesenemmistöisillä aloilla palkan, uralla etenemisen sekä ammatillisen arvostuksen kannalta. (Kauhanen & Riukula 2019, 80.) Tästä huolimatta on havaittu, että naisten on helpompi rikkoa sukupuolittuneita rajoja ja kouluttautua miesvaltaiselle alalle, kuin miesten kouluttautua naisvaltaisille aloille (Witting & Keski-Petäjä 2018).

Sukupuolten segregatio muuttuu jatkuvasti ja esimerkiksi ennen miesvaltainen lääkärin ammatti on pikkuhiljaa muuttumassa jopa naisvaltaiseksi. Edelleen kuitenkin naiset toimivat useammin lastenlääkärinä ja miehet kirurgeina, joten segregatiota on havaittavissa itse ammatin sisältä. Ammattien sisäinen segregatio ja työtehtävien jakautuminen ilmenee suuresti myös esimerkiksi siinä, että johtoasemassa olevat ovat useammin miehiä erityisesti yksityisellä sektorilla. (Korvajärvi 2010, 185–186.)

Jotta segregatiota saataisiin vähennettyä, on tutkimusten mukaan purettava esteitä sukupuolelleen epätyypillisten koulutus- ja ammatinvalintojen tieltä, mutta myös perheiden

sisäisen työnjaon on muututtava ja perhevapaiden määrän tasoituttava (Kauhanen & Riukula 2019, 80–81). Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä onkin juuri tämän pro gradu -tutkielman tekoajankohtana valmistelemassa perhevapaaudistusta (STM065:00/2019), joka tulisi luultavasti voimaan aikaisintaan vuonna 2021.

Segregaation vähentämiseksi on tehty paljon toimia viime vuosien aikana, mutta silti koulutusalojen ja työmarkkinoiden sukupuolenmukainen jako ei ole paljoakaan vähentynyt (Aapola-Kari 2019, 70; Kauhanen & Riukula 2019, 80). Naisten ja miesten palkkaeroa on esimerkiksi pyritty vähentämään Sosiaali- ja terveysministeriön samapalkkaisuusohjelman (2016) avulla.

3.2 Lasten ja nuorten unelma-ammattit ja niihin vaikuttavat tekijät

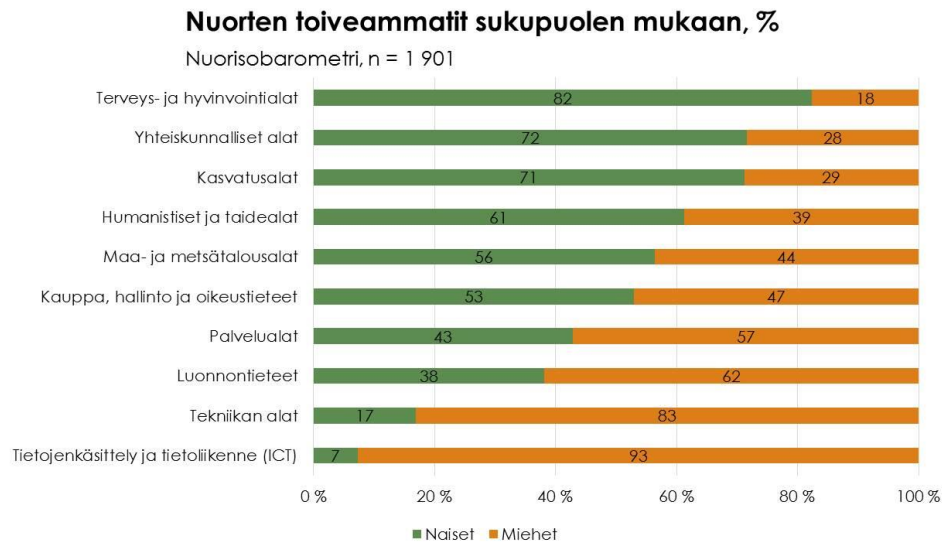
Luonnollisesti lasten ja nuorten oma persoona ja ominaisuudet vaikuttavat siihen, millaisia urahaaveita heillä on. Lapsi tai nuori valitsee sellaisen alan, joka soveltuisi heille parhaiten ottaessa huomioon heidän oma osaamisensa ja ominaisuudet. (Antikainen ym. 2015, 262.) Erityisesti omalla sukupuoli-identiteetillä ja minäkuvalla on suuri vaikutus omiin ammattikäsitteisiin, sillä niiden kautta ihminen pohtii, millainen koulutus- tai uravaihtoehdot ovat juuri itselle mahdollisia (Murto ym. 2018, 2). Urahaaveisiin vaikuttaa niin lapsen sukupuoli, sosioekonominen tausta, kansalaisuus ja vanhempien asema ja odotukset (Turner 2016, 169). Useat tutkimukset ovat havainneet, että vanhemmilla on suuri vaikutus lastensa kouluttautumiseen ja tätä kautta myös työuraan. Esimerkiksi vanhemman korkeakoulutus sekä kouluttamattomuus periytyvät usein lapsille. (Myrskylä 2009; Witting & Keski-Petäjä 2016.)

Lasten ja nuorten unelma-ammattit mukailevat usein vanhempien ammatteja. Syinä ammattien periytymiselle voi olla esimerkiksi alan tuttuus ja tästä seuraten kiinnostavuus, mutta myös alitajuntaiset sukupuoliroolimallit. On havaittu, että omalle sukupuolelle niin sanotulle epätyypilliselle alalle kouluttautumista lisää se, jos omat vanhemmat rikkovat näitä rajoja, eli jos äiti työskentelee miesenemmistöisellä alalla tai isä naisennemmistöisellä alalla. Erityisesti samaa sukupuolta olevan vanhemman työskentely sukupuolelleen

niin sanotussa epätyypillisellä alalla lisää myös lapsen todennäköisyyttä kouluttautua tällaiselle alalle. (Murto ym. 2018, 5; Witting & Keski-Petäjä 2016.)

Myös nuorten harrastuksilla on havaittu olevan yhteys tulevaisuuden koulutusvalintoihin (Murto ym. 2018, 6). Tutkimusten mukaan pojat harrastavat tyttöjä enemmän jääkiekkoa, salibandya, jalkapalloa ja rullalautailua. Tytöt harrastivat enemmän taas tanssia, kävelyä, jumppaa ja ratsastusta. (Nupponen ym. 2010, 117.) Pojat, jotka harrastavat esimerkiksi kirjojen lukemista, kuvataidetta, neulomista, virkkausta ja ompelua, hakeutuvat todennäköisemmin naisvaltaiselle alalle. Näitä harrastavat tytöt hakeutuvat myös todennäköisemmin naisvaltaiselle alalle. Vastaavasti tytöt, jotka harrastavat nikkarointia, rakentelua ja konsolipelien pelaamista ennusti miesvaltaiselle alalle hakeutumista. Tätä harrastavat pojat hakeutuivat myös miesvaltaiselle alalle. Poikien kohdalla erityisesti konsolipelien pelaaminen on havaittu vähentävän naisvaltaisille aloille hakeutumista. Yksi segregaatión lieventämistapa olisikin siis kannustaa lapsia ja nuoria harrastamaan monipuolisesti myös sukupuolelleen epätyypillisiä harrastuksia. (Murto ym. 2018, 6.)

Nuorisobarometri 2016 -aineisto käsitteli 15–29 -vuotiaiden suomalaisten nuorten ($n=1901$) käsityksiä tulevaisuudesta, mukaan lukien nuorten toiveammattaja. Nuorten toiveammatit valikoituvat usein juuri sukupuolen ja siihen liittyvien odotusten mukaisesti. Tyttöjä kiinnostaa erityisesti terveys-, hyvinvointi- ja kasvatusala, kun poikia kiinnostaa taas tekniikan alat sekä ICT (Kuvio 2). Kaupan, oikeustieteen ja hallinnon aloilla nuorten unelma-alat olivat jakautuneet sukupuolten välillä tasaisimmin. (Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 205–207.) Myös taloudellinen tiedotustoimisto TAT:in (2017) mukaan suomalaisnuorten unelma-ammattit olivat jakautuneet sukupuolten mukaan tyttöjen haaveillessa hoiva-alasta ja poikien taas teknisistä aloista.

KUVIO 2. Nuorten toiveammatit sukupuolen mukaan Nuorisobarometrin (2016) mukaan

Nuorisobarometrin (2016) ja TAT:in (2017) mukaan näyttää siis siltä, että nuorten unelma-ammattit ja urasuunnitelmat noudattavat edelleen vahvasti jakoa ”miesten” ja ”naisten” ammatteihin. Tällöin myöskään sukupuolten välinen eriytyminen koulutuksessa sekä työelämässä ei vähene. Erityisesti tyttöjä ja naisia pitäisi saada kiinnostumaan enemmän ICT-alasta, sillä työelämän digitalisaatio tulee vaikuttamaan eniten naisenemistöisiin palvelualoihin. (Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 211–212.) On esitetty, että nuorten ammattikäsitteet mukailevat vallitsevia sukupuolistereotyyppisiä käsityksiä varsinkin, jos nuorilla ei ole paljoakaan tietoa alasta. Nuoret eivät usein itse hahmota näitä stereotyyppisiä kuvitelmia naiseudesta ja mieheydestä, vaan niiden pohjalta tehdään ilmiselviltä tuntuvia ratkaisuja oman kouluttautumisen ja uravalintojen suhteen. (Lahtinen & Vieno 2019, 30.)

Koulutuksen sekä eri ammattien sukupuolittuneisuuden vähentämiseksi on ehdotettu erilaisia toimenpiteitä. Tällaisia olisivat esimerkiksi nuorten ja heidän vanhempiensa näkemysten ja ymmärryksen lisääminen siitä, että jokaisessa ammatissa voi työskennellä sukupuolesta riippumatta. Lisäksi tietoa tulisi jakaa segregoitumisesta sekä sen syistä ja seurauksista. Jo opettajankoulutuksessa tulevia opettajia tulisi opastaa, kuinka he voivat ohjata oppilaitaan tässä asiassa. Lisäksi erityisesti poikien uranäkymiä tulisi monipuolistaa. Tyttöjä ja poikia tulisi myös kannustaa harrastamaan myös sukupuolelleen epätyypillisempiä harrastuksia. Lisäksi yhteistyötä koulujen ja eri ammattialojen välillä olisi

hyvä lisätä stereotyyppisten ammattikäsitusten vähentämiseksi. (Murto ym. 2018, 1.) Nuorten uraohjauksen painopiste on liikaa yläkoulun viimeisillä luokilla ja todellisuudessa ammatinvalintaa ja uraohjausta olisi hyvä pohjustaa oppilaille jo alakoulussa (TAT 2017).

Oppilaitoksissa ja jo opettajankoulutuksessa tulisi pohtia sitä, kuinka koulun toimintakulttuurilla ja opettajan toiminnalla tiedostamattakin vaikutetaan tyttöjen ja poikien käsitteisiin sukupuolittuneista ammateista. On esimerkiksi havaittu, että matematiikassa menestyvää tyttöoppilasta kannustetaan enemmän kouluttautumaan opettajaksi kuin hakeutumaan tekniikan alalle. (Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 213; Segregaation lieventämistyöryhmä 2010, 13.) Opettajalla on siis valtava rooli tasa-arvon edistäjänä koulumaailmassa (Pöysä & Kupiainen 2018, 2). Olisi tärkeää, että jo peruskoulussa vaikutettaisiin niihin mielikuviin, joita oppilailla on sukupuolittuneista ammateista. Oppilaita tulee tukea niin, että he voivat tehdä päätöksiä liittyen oppiaine-, koulutus- ja ammatinvalintoihin sukupuolestaan riippumatta. (Segregaation lieventämistyöryhmä 2010, 13.)

Segregoituneista työmarkkinoista ja nuorten sukupuolittuneista urahaaveista ollaan todella huolissaan. Esimerkiksi Purkutalkoot-hanke (Lahtinen 2019) ja SEGLI-hanke (*Tasa-arvon edistäminen ja segregaaation lieventäminen koulutuksessa ja työelämässä - kehittämishanke 2016 - 2019*) tutkivat segregaaation syitä, sekä keinoja, kuinka siihen voitaisiin puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa nuorten elämässä. He pyrkivät tuomaan näkyviksi sukupuolistereotyyppioita, jotka vaikuttavat nuorten ammatinvalintaan. Lisäksi korostettiin aikuisten – opettajien, vanhempien, poliitikkojen, ohjaajien, työnantajien ja työkavereiden, avainasemassa olemista ajattelutapojen muutoksessa. Purkutalkoot-hankkeessa (2019) nuoret olivat sitä mieltä, että sukupuolten segregatio on ongelmallista, mutta tästä huolimatta huomattava osa nuorista on sitä mieltä, että naisten rooli on ensisijaisesti hoitaa lapsia. Osa nuorista myös kokee, että sukupuolella on yhteys eri aloilla vaadittavaan asiantuntemukseen. (Lahtinen, Hoikkala & Aapola-Kari 2019, 3.)

4 SUKUPUOLET PERUSOPETUKSESSA

4.1 Sukupuolet koulussa

Työelämän segregatio pohjautuu jo peruskoulussa tapahtuviin tyttöjen ja poikien erilaisiin kiinnostuksen kohteisiin, luottamukseen omasta osaamisesta, kurssivalintoihin, opiskeluasenteisiin ja oppimistuloksiin ja tätä kautta myös koulutus- ja uravalintoihin (Jääskeläinen ym. 2015, 9–10; Pöysä & Kupiainen 2018, 2; STM 2010, 15–16). Myös tutkitessa peruskoulun oppikirjoja, on havaittu, että suurin osa oppikirjan kuvista esittää miehiä sekä tekstissä viitataan miehiin naisia enemmän (Tainio 2012, 204, 208).

Tytöt menestyvät tutkitusti koulussa paremmin kuin pojat. Tyttöjen keskiarvot ovat huomattavasti poikia paremmat ja pojat ovat eniten edustettuina myös huonommissa arvosanoissa. (Ristikari ym. 2018, 33; Pöysä & Kupiainen 2018, 3). Myös PISA-tulokset myötäilevät poikien heikompaa menestymistä koulussa (Leino ym. 2019, 42–48; Sulkunen 2012, 13). On kuitenkin esitetty, että tyttöjen ja poikien erot oppimisessa olisivat seurausta erilaisesta motivaatiosta ja kiinnostuksen kohteista, eikä lahjakkuudesta tai kyvyistä (Pöysä & Kupiainen 2018, 8).

Poikien on havaittu luottavan omaan osaamiseensa matematiikassa enemmän kuin tyttöjen, ja pojat ovat myös tyttöjä useammin kiinnostuneita matematiikasta. Tytöt ovat taas kiinnostuneet enemmän äidinkielestä kuin pojat. (Pöysä & Kupiainen 2018, 2.) Tytöt valitsevat yleisestikin koulussa enemmän humanistisia ja taideaineita, kun pojat suosivat taas tekniikan oppiaineita (Witting & Keski-Petäjä 2018). Pojat myös suhtautuvat kouluun kielteisemmin ja kokevat tyttöjä vähemmän yhteenkuuluvuutta kouluun (Kuusi, Jakku-Sihvonen & Koramo, 2009, 16, 68; Pöysä & Kupiainen 2018, 2). Tyttöjen kulttuurin on myös katsottu olevan enemmän kouluun keskittyvä kuin poikien, mikä selittää myös osaltaan tyttöjen ja poikien erilaista koulumenestystä (Van Houtte 2004, 168).

Suomen peruskoulun tavoitteena on hyvinkin voimakas tasa-arvoon pyrkiminen ja koulujen odotetaan pystyvän takaamaan jokaiselle oppilaalle samojen oppisisältöjen oppiminen oikealla lailla tuettuna. Tyttöjen ja poikien koulumenestyksen kuitenkin ollessa hyvin

sukupuolittunutta Suomen peruskoulussa, kertoo se, ettei opetus ole täysin onnistunut pyrkimyksissään tasa-arvoisuuteen. (Ristikari ym. 2018, 33.)

4.2 Sukupuolineutraalia vai sukupuolisensitiivistä opetusta?

Sukupuolen rooli kouluissa on osittain epäselvä. Joidenkin mielestä sukupuolten erot tulisi häivyttää kokonaan, toisten mielestä sukupuolierot tulisi tehdä näkyviksi ja ottaa ne huomioon (Rossi 2010, 29). 1960- ja 1970-luvuilla käyty tasa-arvokeskustelu toi kouluihin ajatuksen sukupuolineutraaliudesta, jolloin kaikista sukupuolten eroista vaiettiin (Vuorikoski 2003, 142). Koulujen sukupuolineutraaliuden mukaan oppilaan sukupuolella ei siis ole väliä, vaan kaikkia pyrittiin kohtelemaan samalla tavalla (Teräs 2005, 63). Tästä huolimatta opettajalla usein oli hyvinkin stereotyyppiset käsitykset tytöistä ja pojista. Opettaja piti tyttöjä yleisesti tunnollisina ja rauhallisina, kun pojat taas vaativat enemmän opettajan huomiota. Sukupuolineutraaliutta voidaan pitää synonyyminä myös sukupuoli-sokeudelle. (Syrjäläinen & Kujala 2010, 26, 32.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että sukupuolineutraali ote koulutuspolitiikassa ja opetuksessa ei ole antanut tarpeeksi eväitä naisten ja miesten kahtiajaon ja stereotyyppien kyseenalaistamiseen ja se jopa vähentää tyttöjen ja poikien tasa-arvoa (Gordon & Lahelma 1999, 91; Syrjäläinen & Kujala 2010, 26, 32; STM 2010, 16; Ylitapio-Mäntylä 2012a, 25).

Vastoin sukupuolineutraalia opetusta, opetuksessa olisi tärkeää huomioida oppilaiden sukupuoli (Syrjäläinen & Kujala 2010, 26). Sukupuolisensitiivisyys tai sukupuolitietoisuus voidaan määritellä herkkyydeksi tunnistaa sekä tiedostaa yhteiskunnan stereotyyppisiä miesten ja naisten luokitteluja sekä kuinka ne vaikuttavat omaan ajatteluun ja toimintaan (Reisby 1999, 15; Syrjäläinen & Kujala 2010, 31; Tainio ym. 2010, 19). Sukupuolisensitiivisen opettajan nähdään ymmärtävän se tosiseikka, että maailma on erilainen riippuen siitä, onko mies vai nainen. Tällainen opettaja myös ottaa sen huomioon opetuksessaan. (Syrjäläinen & Kujala 2010, 31.) Kun epäkohdat tuodaan näkyviksi, niihin pystytään myös puuttumaan (Jääskeläinen ym. 2015; Syrjäläinen & Kujala 2010, 31; Vuorikoski 2005, 31;). Sukupuolisensitiivisyydellä voidaan myös tarkoittaa sukupuolinäkökulman huomioon ottamista ihan kaikessa toiminnassa (Syrjäläinen & Kujala 2010, 31). Vuosina

2008-2011 järjestettiin Opetusministeriön rahoittama Tasa-arvo- ja sukupuolittietoisuus opettajankoulutuksessa (TASUKO) -hanke, jonka tavoitteena oli kouluttaa opettajaopiskelijoita tasa-arvoisesta ja sukupuolittietoisesta opettamisesta (Hynninen & TASUKO -työryhmä 2011).

Opetussuunnitelma muokkaa käsityksiä siitä, mitä tarkoittaa olla tyttö tai poika yhteiskunnassamme (Gordon & Lahelma 1999, 91). Opetussuunnitelma ohjaa opettajien opetusta. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) kerrotaan, että koulu yhteisö edistää arvoillaan ja käytänteillään sukupuolten tasa-arvoa ja opetuksen tulee olla sukupuolittietoista. Opetuksessa tulee jakaa tietoa myös sukupuolen moninaisuudesta. Perusteissa myös mainitaan, että aikuisten tapa toimia ja puhua saattavat välittää oppilaille mallia sukupuolirooleista ja nämä ei-toivotutkin piirteet tulee tunnistaa ja niihin tulee puuttua. Myös työtapoja valitessa on kiinnitettävä huomioita sukupuolittuneiden asenteiden ja toimintatapojen tunnistamiseen ja näin myös niiden muuttamiseen. Opetussuunnitelmassa kerrotaan myös, että ”yhteisö rohkaisee oppilaita tunnistamaan omat mahdollisuutensa sekä suhtautumaan eri oppiaineisiin, tekemään valintoja ja sitoutumaan opiskeluun ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja”. Lisäksi jo 3–6 -luokilla oppilaita tulisi kannustaa kyseenalaistamaan koulutukseen ja ammatteihin liittyviä ennakkokäsityksiä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 18, 26, 28, 30, 277–278.) Nykyisessä opetussuunnitelmassa otetaan siis kattavasti huomioon sukupuolen rooli koulussa, eikä siitä suinkaan vaieta. Aikaisemmissa opetussuunnitelmissa sukupuolten tasa-arvo on otettu huomioon vain niukasti ja opetusta on ohjannut paljon sukupuolineutraalius (Kuusi ym. 2009, 28).

Opettajat yleensä kokevat opetuksensa tasa-arvoiseksi sitä sen enempää pohtimatta, vaikka todellisuudessa he eivät tiedosta omia sukupuolittuneita käytäntöjään ja puhetaapaansa. Opettaja usein kohtelee tyttö- ja poikaoppilaitaan eri tavoin. (Palmu 2003; Paumo 2012, 141; Pöysä & Kupiainen 2018, 3; Teräs 2012, 103.) Koulussa tyttöjen ja poikien eroavaisuudet saattavat piiloutua opettajan puheessa rivien väliin. On esimerkiksi havaittu, että opettajat suhtautuvat eri tavoin tyttö- ja poikaoppilaiden puheenvuoroihin. Opettajat antavat enemmän huomioita poikien vastauksille ja muistavat poikaoppilaidensa nimet tyttöjä useammin (Palmu 2003, 165–166). Opettaja saattaa tiedostamattaan kutsua poikaoppilaita apuun teknisissä ongelmissa tai fyysisistä voimaa tarvittavissa

tehtävissä, kun tyttöoppilaita pyydetään apuun huolehtimaan järjestyksestä ja siisteydestä. Opettaja pitää siis poikaoppilaita oletettavasti maskuliinisina, voimakkaina ja teknisesti taitavina, kun tyttöjä taas huolellisina ja ”kiltteinä tyttöinä”. (Palmu 2003, 154–155; Teräs 2005, 63.)

On myös havaittu, että aikuiset kehuvat tyttöjä ja poikia eri asioista ja eri tavoilla, ja nämä käytänteet myös lisäävät sukupuolittunutta ajattelua (Teräs 2012, 104–112). Myös arvioinnissa on eroja. Erityisesti yläkoulussa tyttöjen ja poikien arvosanat eroavat paljon toisistaan ja tytöt saavat poikia parempia arvosanoja. Tämä vaikuttaa taas suunnitelmiin jatko-opinnoista sekä ainevalintoihin. (Kuusi ym. 2009, 69; Pöysä & Kupiainen 2018, 3.) Ongelmallista koulumaailmassa on myös se, jos opettaja kutsuu usein muutaman oppilaan ryhmiä ”pojiksi” ja ”tytöiksi” sukupuolen mukaisina ryhminä. Tällainen sukupuolittunut niputtaminen luo oppilaille käsityksen sukupuolten sisäisistä samankaltaisuudesta ja eroa taas toiseen sukupuoleen. Jako tyttöihin ja poikiin muuttuu normaaliksi ja iskostuu osaksi oppilaan ajattelua. (Palmu 2003, 165; Teräs 2012, 115.)

Sukupuolten tasa-arvon toteutuminen kouluissa ei ole itsestäänselvyys. Jotta asioita pystytään muuttamaan, on epäkohdat ymmärrettävä ja tehtävä näkyviksi. (Syrjäläinen & Kujala 2010, 31; Vuorikoski 2005, 31.) Perusopetuksessa on edelleen havaittavissa seikkoja, jotka vahvistavat sukupuolistereotyyppioita tai ne ovat niin sukupuolineutraaleja, että eivät huomioi laisinkaan sukupuolia koskettavia kysymyksiä (Korvajärvi 2010, 188; Syrjäläinen & Kujala 2010, 26–27; Teräs 2005, 63). Opetussuunnitelman taustalla vaikuttaa aina myös piilo-opetussuunnitelma, johon sisältyy ne oppimisen tavoitteet, joita ei kuitenkaan lausuta ääneen. Piilo-opetussuunnitelma välityksellä oppilaille voidaan välittää stereotyyppisiä käsityksiä miehistä ja naisista. (Syrjäläinen & Kujala 2010, 26–27.) Opetussuunnitelmien tasa-arvotavoitteet eivät siis aina kohtaa koulun arjen kanssa ja tasa-arvon toteuttaminen saattaa jäädä opettajan harteille (Syrjäläinen & Kujala 2010, 37).

5 TUTKIMUSONGELMAT

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää 6. luokkalaisten unelma-ammattien sukupuolittuneisuutta sekä vanhempien sukupuolittuneiden ammattien yhteyttä oppilaan unelma-ammatteihin. Lisäksi tarkastellaan oppilaiden käsityksiä sukupuolittuneista ammateista ja sukupuolten tasavertaisuudesta. Ensimmäinen pääongelma liittyy 6. luokkalaisten unelma-ammatteihin, siihen miten tyttöjen ja poikien unelma-ammattit eroavat toisistaan, sekä siihen, vaikuttaako oppilaiden vanhempien sukupuolittuneet ammatit oppilaiden omiin unelma-ammatteihin. Toinen pääongelma käsittelee 6. luokkalaisten sukupuolittuneita käsityksiä ammateista, siitä kokevatko oppilaat jotkut ammatit tai harrastukset sopivammaksi vain toiselle sukupuolelle ja kokevatko he sukupuolet keskenään tasavertaisiksi. Lisäksi tässä ongelmassa tarkastellaan sitä, ovatko 6. luokkalaiset yhteneviä piirroksiensa sekä kyselylomakkeen väittämien kanssa.

1. Millaisia unelma-ammatteja 6. luokkalaisilla on?

1.1 Miten tyttöjen ja poikien unelma-ammattit eroavat toisistaan?

Koska työmarkkinat ja koulutusalat ovat vahvasti sukupuolittuneet (Aapola-Kari 2019, 60; Murto ym. 2018, 1; Ristikari ym. 2018, 33; Tilastokeskus 2020; Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 205) hypoteesina on, että tytöt valitsevat unelma-ammateikseen naisvaltaisia aloja ja pojat miesvaltaisia aloja. Oletuksena on, että lasten unelma-ammattit mukailevan Tilastokeskuksen (2020), Nuorisobarometrin (Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 205 - 207) ja taloudellinen tiedotustoimisto TAT:in (2017) linjaa, jolloin tyttöjä kiinnostaa terveys- ja sosiaalipalvelut, majoitus- ja ravitsemustoiminta ja koulutuksen alat ja poikia taas enemmän rakennusalat, kuljettajan ja varastoinnin alat, tekniikka ja ICT. Tasa-ammateissa, kuten kaupan, oikeustieteen ja hallinnon aloilla unelma-ammattien oletetaan jakautuvan suhteellisen tasaisesti tyttöjen ja poikien välillä.

1.2 Miten oppilaiden vanhempien sukupuolittuneet ammatit ovat yhteydessä oppilaan unelma-ammatteihin?

Oppilaan vanhemmilla on suuri vaikutus lasten kouluttautumiseen ja tätä kautta työuraan (Myrskylä 2009; Turner 2016, 169; Witting & Keski-Petäjä 2016). Lasten ja nuorten unelma-ammattit mukailevat usein vanhempien ammatteja niiden ollessa tuttuja, mutta myös alitajuntaisesti siksi, että ne noudattavat sukupuolirooleja. Erityisesti samaa sukupuolta olevan vanhemman työskentely sukupuolelleen epätyypillisellä alalla lisää lapsen todennäköisyyttä kouluttautua myös sukupuolelleen epätyypilliselle alalle. (Murto ym. 2018, 5; Witting & Keski-Petäjä 2016.) Hypoteesina siis on, että erityisesti samaa sukupuolta olevan vanhemman työskentely joko sukupuolelleen tyypillisellä tai epätyypillisellä alalla heijastuu myös lapsen unelma-ammattien sukupuolittuneisuuteen.

2. Millaisia sukupuolittuneita käsityksiä ammateista 6. luokkalaisilla on?

2.1 Minkälaisia käsityksiä oppilailla on ammattien ja harrastusten sukupuolittuneisuudesta ja sukupuolten tasavertaisuudesta?

Hypoteesina on, että kuten Purkutalkoot-hankkeessa (Lahtinen ym. 2019, 3), osa nuorista on sitä mieltä, että sukupuolella on yhteys eri aloilla vaadittavaan asiantuntemukseen. Tästä johtuen oletetaan, että nuoret kokevat, että jotkut ammatit soveltuvat toiselle sukupuolelle paremmin kuin toiselle. Hypoteesina on myös, että koska naisten on helpompi rikkoa sukupuolittuneita rajoja ja kouluttautua miesvaltaiselle alalle, kuin miesten naisvaltaisille aloille (Witting & Keski-Petäjä 2018), tytöt vastaisivat kyselylomakkeessa poikia enemmän niin, että sekä naiset että miehet voivat harrastaa mitä vain ja työskennellä missä vain. Liittyen sukupuolten tasavertaisuuteen, hypoteesina on, että tytöt ja pojat pitävät tyttöjä ja poikia tasavertaisina ja arvostavat kumpaakin sukupuolta, kuten Tasavaroobarometreissa on mitattu (Ylöstalo 2019, 17; Aapola-Kari 2019, 57–59).

2.2 Miten ammattien edustajien sukupuolittuneisuus näkyy oppilaiden stereotyyppisissä käsityksissä piirrostehtävällä mitattuna ja millaisia muita piirteitä ammatteihin liitettiin?

Hypoteesina on, että jalkapalloilijan ja johtajan edustaessa miesvaltaisia aloja, ne piirretään useammin myös miehiksi. Sairaanhoidajan ja opettajan edustaessa naisvaltaisia aloja, ne todennäköisesti piirretään naisiksi. Hypoteesina on, että koska nuoret eivät usein tiedosta stereotyyppisiä käsityksiään eri ammanteista (Lahtinen & Vieno 2019, 30), lapset piirtävät tiedostamattomien sukupuolistereotyyppiensä mukaan niin, että sairaanhoitaja ja opettaja piirrettäisiin usein naisiksi ja jalkapalloilija ja firman johtaja miehiksi. Hypoteesina on myös, että koska miehet kokevat naisia hankalammaksi kouluttautua sukupuolelleen epätyypilliselle alalle (Witting & Keski-Petäjä 2018), piirtävät pojat tyttöjä enemmän ammatin edustajat sukupuoliroolien mukaisesti.

2.3 Ovatko oppilaiden piirtämien ammattien edustajien sukupuolet yhteydessä kyselylomakkeen väittämien kanssa, jotka mittasivat tiettyyn ammattiin liittyviä sukupuolittuneita käsityksiä?

Hypoteesina on, että oppilaiden piirtämien ammattien edustajien sukupuolet ovat yhteneviä kyselylomakkeen väittämien kanssa, jotka mittaavat juuri näihin ammatteihin liittyviä sukupuolittuneita käsityksiä. Toisaalta voi olla, että koska nuoret eivät usein tiedosta stereotyyppisiä käsityksiään eri ammanteista (Lahtinen & Vieno 2019, 30), voi olla, että piirretyt ammatit ja niihin liittyvät kysymyksen kyselylomakkeessa eivät ole keskenään yhteneviä, sillä piirtämistä voi ohjata tiedostamattomat käsitykset, kun taas kyselylomakkeeseen vastataan enemmän tiedostaen.

6 MENETELMÄT

6.1 Tutkittavat

Tutkimukseen osallistui kaksi 6. luokkaa (N=46) eräästä varsinaissuomalaisesta koulusta. Koulu ja luokat valikoituivat Minästä kiinni! Kielestä koppi -oppimateriaaliprojektin kautta ja samassa koulussa tehtiin myös muita projektiin liittyviä mittauksia. Tähän tutkimukseen valikoitui juuri 6. luokkalaiset, sillä heidän nähtiin olevan tarpeeksi kehittyneitä pohtimaan esimerkiksi sukupuolten tasa-arvoa. Oppilaista 10 oli 11-vuotiaita (21,7 %), 35 12-vuotiaita (76,1 %) ja yksi 13-vuotias (2,2 %). Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja oppilas sai keskeyttää sen missä vaiheessa tahansa. Tyttöjä oli 24 (52,2 %), poikia 21 (45,6 %) sekä yksi oppilas ilmoitti sukupuolekseen muu (2,2 %) (Taulukko 1).

TAULUKKO 1. Oppilaiden jakautuminen

	lkm	%
Tytöt	24	52,2
Pojat	21	45,6
Muu	1	2,2

N=46

Tutkimuslupalomakkeet (Liite 1) muokattiin Minästä kiinni! Kielestä koppi -oppimateriaaliprojektin lupalomakkeen pohjalta ja lähetettiin sähköpostilla tutkimusluokkien opettajille, jotka välittivät ne oppilaiden huoltajille Wilman kautta. Tutkimuslupalomakkeessa pyydettiin huoltajia ottamaan yhteyttä opettajaan, jos he eivät halua lapsensa osallistuvan tutkimukseen. Kukaan huoltaja ei ottanut yhteyttä opettajaan kieltääkseen lapsensa osallistumisen tutkimukseen. Oppimateriaaliprojektin kautta saatiin myös tutkimuskoulun rehtorin, sivistystoimialan ja Turun yliopiston eettisen lautakunnan tutkimusluvut.

6.2 Tutkimuksen kulku

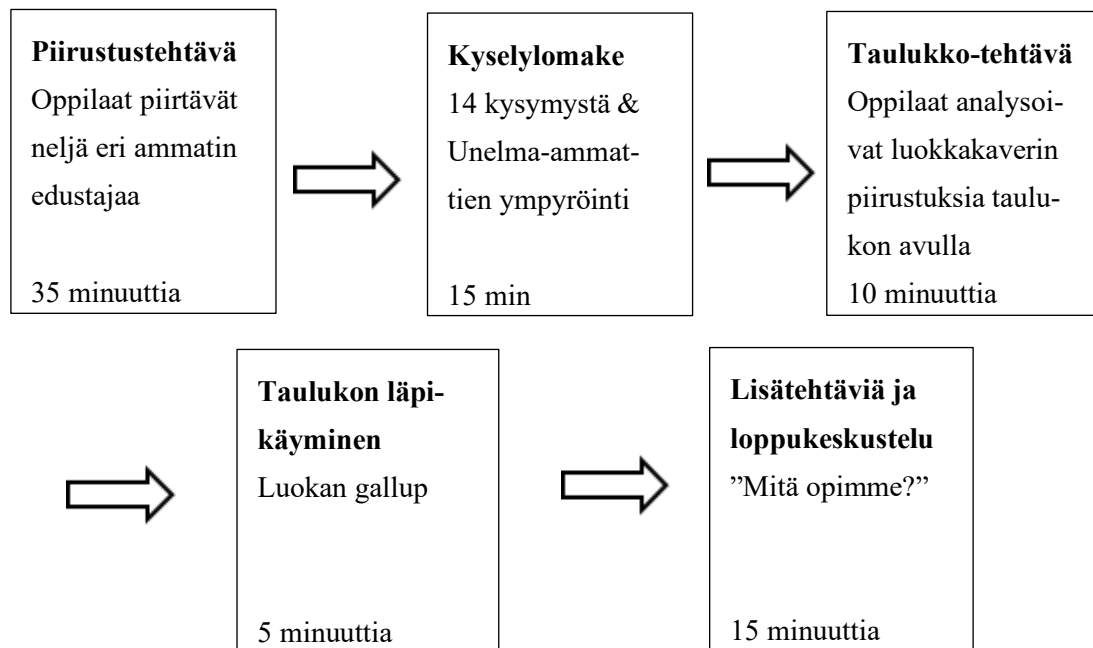
Varsinainen aineistonkeruu tapahtui lokakuussa 2019. Aineistonkeruu suoritettiin pitämällä kummallekin luokalle kahden oppitunnin pituinen harjoituskerta saman päivän aikana. Päivä ennen aineistonkeruuta tutkija kävi tutustumassa kyseisiin luokkiin muuttamaan oppitunnin ajan ja kertomassa seuraavan päivän kulusta niin oppilaille kuin opettajillekin. Tunnilla suoritettavat harjoitteet olivat Minästä kiinni! Kielestä koppi! -oppikirja-projektin harjoitteita, joiden toimivuutta samalla testattiin.

Harjoituskerta alkoi tutkijan esittäytymisellä, ohjeiden kertomisella ja järjestäjien valinnalla, jotka jakoivat tutkijan avustuksella lomakkeita. Tutkimuksen kulku esitetään kuviossa 3. Ensin tehtiin Minästä kiinni! Kielestä koppi! -oppimateriaaliprojektin oma kyseyslomake. Tämän jälkeen tehtiin tämän tutkimuksen ensimmäinen harjoite, joka oli piirustustehtävä (Liite 3), jossa piirrettiin neljä eri ammatin edustajaa neljälle eri A4-kokoiselle paperille käyttäen apuna lyijykynää ja puuvärejä.

Piirtämisen jälkeen täytettiin tämän tutkimuksen kyselylomake (Liite 2). Lomakkeiden keruun jälkeen oppilaille jaettiin toisen oppilaan tekemät piirustukset, joita oli tarkoitus analysoida taulukon (Liite 4) avulla. Taulukossa tuli rastittaa jokaisen ammatin edustajan kohdalla, onko tällä esimerkiksi hametta, pitkät hiukset, onko hän ystävällinen, rikas, nuori tai mies. Nämä arvioinnit perustuivat siis jokaisen oppilaan omaan käsitykseen luokkatoverin piirroksista. Lopuksi käytiin läpi viittaamalla, esimerkiksi kuinka monella sairaanhoitajalla oli hame ja kuinka monella jalkapalloilijalla oli mies. Tunnilla tehtiin myös lisätehtäviä, jotka liittyivät esimerkiksi eri ammattinimikkeiden mies-päätteisiin, joita ei kuitenkaan päädytty ottamaan tähän tutkimukseen mukaan.

Lopuksi luokalta vielä tehtiin peukkuarviointi, pitivätkö he oppitunneista sekä keskusteltiin mitä oppitunneilla oltiin opittu. Lopputulokseksi näissä luokissa päädyttiin siihen, että vaikka joitakin ammatteja saatetaan pitää ”miesten” tai ”naisten” ammatteina, ei sen tulisi vaikuttaa oppilaiden omaan uravalintaan, vaan kaikki saavat tehdä juuri sitä, mikä itseään kiinnostaa. Toisen ryhmän kanssa aikaa jäi hieman enemmän loppukeskustelulle, jolloin luokan kanssa keskusteltiin myös siitä, mitä tytöt ja pojat voivat harrastaa. Luokan

kanssa keskusteltiin esimerkiksi siitä, voiko poika harrastaa cheerleadingia. Vaikka muutama poika oli aluksi sitä mieltä, ettei poika voi harrastaa cheerleadingia, yhteisen keskustelun jälkeen viittausäänestyksessä lähes koko luokka oli sitä mieltä, että myös pojat voivat harrastaa cheerleadingia.

KUVIO 3. Aineistonkeruun kulku

6.3 Mittarit

Tässä tutkimuksessa yhdistettiin sekä määrällistä, että laadullista tutkimusotetta. Määrällisin menetelmin tutkimusaineistoa kerättiin kyselylomakkeella (Liite 2). Määrällinen ja laadullinen tutkimusote yhdistyi analysoidessa oppilaiden piirustuksia (Liite 3), sekä tarkastellessa piirustuksista tehtyä taulukkoa (Liite 4), jossa käy ilmi, oliko ammatin edustajat koettu esimerkiksi ystävällisiksi tai nuoriksi.

Kyselylomakkeessa taustakysymyksinä kysyttiin oppilaan salanimi, luokka, ikä, sukupuoli, äidin ammatti ja isän ammatti. Tutkimusta varten oppilaita pyydettiin antamaan itsestään salanimi, joka muodostui etunimen kahdesta ensimmäisestä kirjaimesta sekä su-

kunimen kahdesta ensimmäisestä kirjaimesta. Tämän avulla saman oppilaan tekemä kyselylomake ja piirustukset pystyttiin yhdistämään toisiinsa, mutta oppilaiden anonymiteetti pystyttiin silti takaamaan. Sukupuolena oppilas ilmoitti joko tyttö, poika tai muu. Vanhempien ammateista kysyessä oppilas sai sen itse kirjoittaa tyhjälle viivalle.

6.3.1 Oppilaiden unelma-ammattit

Oppilaiden unelma-ammatteja kysyttiin kyselylomakkeessa (Liite 2). Oppilasta pyydettiin ympyröimään valmiiksi annetuista 28:sta ammatista kolme ammattia, joissa haluaisi tehdä töitä aikuisena. Tämän jälkeen oppilasta pyydettiin kahdella avoimella kysymyksellä perustelevaan, miksi valitsi kyseiset ammatit sekä kertomaan, jos oppilaan unelma-ammatti jäi mainitsematta ja mikä se on. Kyselylomake suunniteltiin yhdessä Minästä kiinni! Kielestä koppi! -oppimateriaaliprojektin projektitutkijan sekä graduohjaajan kanssa.

6.3.2 Oppilaiden sukupuolittuneet käsitykset ammateista

Oppilaiden käsityksiä ammattien ja harrastusten sukupuolittuneisuudesta sekä sukupuolten tasavertaisuudesta selvitettiin kyselylomakkeen avulla (Liite 2). Kyselylomakkeen ensimmäinen osio koostui 14:sta näihin teemoihin liittyvästä kysymyksestä. Näihin väittämiin vastattiin 5-portaisella Likert-asteikolla, jossa oli väittämät ”täysin eri mieltä”, ”osittain eri mieltä”, ”ei eri eikä samaa mieltä”, ”osittain samaa mieltä” ja ”täysin samaa mieltä”. Kyselylomakkeessa pyrittiin olemaan mahdollisimman lapsilähtöisiä ja näitä väittämiä kuvastivat emoji.

Oppilaiden käsityksiä eri ammattien sukupuolittuneisuudesta tarkasteltiin lisäksi piirustustehtävän avulla sekä kyselylomakkeessa olevien neljän kysymyksen avulla, jotka liittyivät piirustustehtävään (4. Minusta naiset ovat hoivaavampia kuin miehet, 6. Mielestäni miehet sopivat paremmin johtajiksi, 11. Mielestäni jalkapalloilija on yleensä mies, 14. Minusta naiset osaavat paremmin olla lasten kanssa).

Piirustustehtävä oli Minästä kiinni! Kielestä koppi! -oppimateriaaliprojektin kehittäminen harjoite, jossa oppilaat piirtävät neljä eri ammatin edustajaa, jotka olivat sairaanhoitaja, jalkapalloilija, opettaja ja johtaja (Liite 3). Tehtävä on samantyyppinen laajasti käytetyn Chambersin (1983) kehittämiin Draw-A-Scientist Testin (DAST) kanssa, jossa tutkitaan lasten piirustusten avulla stereotyyppisiä käsityksiä tutkijoista. Monet tutkijat ovat käyttäneet tämän jälkeen DAST:ia (esim. Flick 1990; Schibeci & Sorensen 1983; Narayan, Park & Peker 2009). Tämän tutkimuksen piirustustehtävässä oppilaita kannustettiin piirtämään tarpeeksi iso henkilö ja kiinnittämään huomiota henkilön yksityiskohtiin, kuten vaatteisiin, kasvoihin, hiuksiin ja väritykseen. Piirustustehtävässä myös korostettiin, ettei kyse ollut piirustuskilpailusta. Tämä tieto tuntui helpottavan osan oppilaiden työskentelyä, sillä ennen tehtävään ryhtymistä jotkut oppilaat sanoivat ”en osaa piirtää”. Myös kumiin käyttämistä rajoitettiin, ja pyydettiin pitämään ne penaalissa ja käyttämään niitä vain jos on pakko. Tällä pyrittiin siihen, että rajallisessa ajassa kaikki oppilaat kerkeäisivät tekemään piirustuksen. Aikaa piirustuksille oli noin seitsemän minuuttia jokaista piirustusta kohden. Seuraavaan piirustukseen siirryttiin aina yhtä aikaa koko ryhmän kanssa. Jos sen hetkisen piirustuksen sai valmiiksi aikaisemmin, pyydettiin oppilaita piirtämään lisää yksityiskohtia ja taustaa tai palaamaan aikaisemmin tehtyjen piirustusten paranteluun. Piirustustehtävän aikana oppilaille ei vielä ollut tiedossa, että tutkimus liittyi sukupuoleen ja erityisesti stereotyyppisiin käsityksiin eri ammatin edustajien sukupuolesta. Sukupuolen piirtämisestä ei mainittu mitään, jotta se ei ohjaa oppilaiden työskentelyä.

Piirtämisen jälkeen ja kyselylomakkeeseen vastaamisen jälkeen piirroksia vaihdettiin luokkakaverin kanssa, ja toinen analysoi toisen piirroksia taulukon (Liite 4) avulla, jossa tuli merkitä jokaisen piirroksen kohdalla erikseen raksilla, oliko hahmolla pitkät hiukset, hame tai mekko, viikset, nuori, vaaleaihoinen, rikas, ystävällinen ja mies. Myös DAST:ssa kuvia analysoitiin erilaisten kriteerien pohjalta, joita olivat esimerkiksi vaateus, hiukset, sukupuoli ja ihonväri (Chambers 1883; Flick 1990; Narayan, Park & Peker 2009 & Schibeci & Sorensen 1983). Tässä tutkimuksessa käytetyssä harjoitteessa analysoitiin DAST:ssa analysoitavien seikkojen lisäksi myös henkilön ikää, ystävällisyyttä ja sitä, oliko hahmo rikas.

6.3.3 *Mittareiden esitestaaminen*

Kyselylomake sekä harjoitteet esitestattiin eräällä varsinaissuomalaisella seitsemännentoista luokan oppilailla (N=24). Materiaali testattiin kolmen oppitunnin aikana (45 min kerrallaan), jolloin paikalla oli aina kerrallaan kahdeksan oppilasta. Kyse oli kiertopistetyökentelystä, jossa oppilaat kiersivät kolme eri pistettä, joista yhdessä suoritettiin tämän tutkimuksen esitestaaminen. Oppilailta pyydettiin sekä kirjallista, että suullista palautetta harjoitteista sekä kyselylomakkeista. Oppilaat työskentelivät todella innoissaan. Esitestaamisen jälkeen harjoitteet todettiin toimiviksi, mutta kyselylomakkeen kysymyksiä vielä muokattiin. Likert-asteikon keskimäinen vaihtoehto muutettiin ”en osaa sanoa” -muodosta ”ei eri eikä samaa mieltä” -muotoon, sekä lisättiin taustatietokysymyksiin kohdat isän ja äidin ammanteille. Lisäksi kysymykset kuten ”Mielestäni tytöt ovat taiteellisempia” ja ”Mielestäni pojat ovat parempia tekniikan ja autojen kanssa” päädyttiin ottamaan pois ja näiden tilalle lisättiin enemmän ammattien sukupuolittuneisuuden liittyviä kysymyksiä kuten ”Ajattelen niin, että naisilla on taipumuksia menestyä joissakin ammateissa paremmin kuin miehillä”. Esitestausta hankaloitti se, että pidetyt oppitunnit olivat vain 45 minuuttia, kun varsinaiseen mittaukseen aikaa kului yhteensä 90 minuuttia. Materiaalia testattiin siis aina osittain, mutta jokainen esitestaaja vastasi kuitenkin kyselylomakkeeseen.

6.4 **Aineiston analyysi**

Aineistoa analysoitiin monimetodisesti, jolloin yhdistetään sekä määrällistä, että laadullista tutkimusotetta. Tässä tutkimuksessa määrällisinä analyysimenetelminä käytettiin t-testiä, frekvenssijakaumaa, faktorianalyysia, ristiintaulukointia, ja Khiin neliö -testiä. Analysoinnin alussa yhdistettiin saman henkilön tekemä kyselylomake sekä piirroksiset ja jokainen tutkittava numeroitiin numeroilla 1–46. Muuttujat syötettiin IBM SPSS Statistics 25 -ohjelmaan. Taustatietoja olivat oppilaalle annettu numero, luokka, ikä, sukupuoli, äidin ammatti sekä isän ammatti. Koko aineistosta tarkastettiin puuttuvat ja virheelliset tiedot. Aineistosta ei löytynyt virheellisiä tallennuksia, mutta puuttuvina tietoina oli viisi

äidin ammattia, viisi isän ammattia, sekä kaksi oppilasta ei ilmoittanut unelma-ammattiaan ympyröintitehtävässä. Yksi oppilas ilmoitti myös sukupuolekseen ”muu”, joten se jäi useassa kohtaa analyysin ulkopuolelle.

6.4.1 Oppilaiden unelma-ammattit

Oppilaiden unelma-ammattit sekä oppilaiden ilmoittamat äidin ja isän ammatit luokiteltiin miesvaltaisiksi ammanteiksi, naisvaltaisiksi ammanteiksi tai tasa-ammanteiksi. Ammattien luokittelussa käytettiin apuna Tilastokeskuksen (2020) tietoja nais- ja miesvaltaisimmista aloista sekä tasa-ammanteista sekä Nuorisobarometrin (Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 205–207) ja TAT:in (2017) selvityksiä nuorten unelma-ammanteista. Tilastokeskuksen (2019a) mukaan ammattia voidaan kutsua naisvaltaiseksi tai miesvaltaiseksi, jos toista sukupuolta on ammatissa 60–90 %. Tasa-ammanteiksi luokiteltiin ne alat, joissa on naisia ja miehiä kumpaakin 40–60 %.

Oppilaiden valitsemista unelma-ammanteista miesvaltaisiksi ammanteiksi luokiteltiin tässä tutkimuksessa pelisuunnittelija, rakentaja, poliisi, rehtori, maanviljelijä, tutkija, kuljettaja, yrittäjä, putkiasentaja, johtaja, koodaaja ja insinööri. Naisvaltaisia ammatteja tässä tutkimuksessa olivat taas eläintenhoitaja, leipuri, parturi-kampaaja, opettaja, terveydenhoitaja, lastentarhanopettaja, kättilö, vaatesuunnittelija, psykologi, sairaanhoitaja ja matkaopas. Tasa-ammanteiksi muodostui kiinteistövälittäjä, kauppias, asianajaja, lääkäri ja toimittaja. (Taulukko 3 näistä ammanteista on nähtävissä sivulla 38). Miesvaltaiset alat luokiteltiin numeroilla 1–12, naisvaltaiset alat numeroilla 13–23 ja tasa-ammattit numeroilla 24–28. Ympyröintitehtävässä valitut kolme ammattia syötettiin SPPS-ohjelmaan näillä numeroilla. Jokaisen oppilaan kohdalla laskettiin, kuinka monta naisvaltaista alaa, miesvaltaista alaa ja tasa-ammattia hän oli valinnut. Frekvenssijakauman avulla selvitetiin, kuinka monta ammattia oppilaat olivat kaikkiaan valinneet ja kuinka monta niistä oli miesvaltaisia, naisvaltaisia ja tasa-ammatteja. T-testillä selvitetiin, olivatko tytöt ja pojat valinneet keskenään merkitsevästi erilaisia ammatteja.

Frekvenssijakaumalla selvitettiin myös, kuinka monen oppilaan äiti ja isä työskenteli naisvaltaisella alalla, miesvaltaisella alalla ja tasa-ammattissa. Ristiintaulukoinnilla selvitettiin, kuinka sekä tytöt että pojat valistivat eri ammatteja riippuen siitä, työskentelikö heidän samaa sukupuolta oleva vanhempi mies- vai naisvaltaisella alalla. Merkitsevyys laskettiin Khiin neliö -testillä.

6.4.2 *Oppilaiden sukupuolittuneet käsitykset ammateista*

Riippumattomien otosten t-testillä tarkasteltiin tyttöjen ja poikien erilaisia vastauksia kyselylomakkeen kysymyksiin. Kyselylomakkeessa kahdeksan kysymystä oli käänteistä, joten niiden Likert-asteikko käännettiin, jotta isompi numero asteikolla tarkoitti tasa-arvoista käsitystä sukupuolista, ja taas pienempi arvo vähemmän tasa-arvoista kuvaa sukupuolista. Kyselylomakkeessa oli 14 kysymystä, joista saatiin faktorianalyysin avulla kaksi summamuuttujaa, ammattien ja harrastusten sukupuolittuneisuus sekä sukupuolten tasavertaisuus. Kummassakin summamuuttujassa oli viisi kysymystä (Taulukko 2). Summamuuttujien sisältämien väittämien keskinäistä reliabiliteettia tarkasteltiin Cronbach Alpha -arvon avulla. Cronbachin alfan tulee olla suurempi kuin 0,6. Ammattien ja harrastusten sukupuolittuneisuus sai arvon 0,81 ja sukupuolten tasavertaisuus 0,89, joten summamuuttujia voidaan pitää luotettavina. Summamuuttujia muodostettiin väittämien keskiarvojen perusteella.

TAULUKKO 2. Kyselylomakkeen summamuuttujat

Summamuuttuja	Kysymys	Cronbachin alpha
Ammattien ja harrastusten sukupuolittuneisuus	2. Mielestäni jotkut harrastukset sopivat paremmin tytöille kuin pojille	0,81
	5. Ajattelen niin, että naisilla on taipumuksia menestyä joissakin ammateissa paremmin kuin miehillä	
	8. Mielestäni on olemassa selkeästi tyttöjen ja poikien harrastuksia	

10. Mielestäni on olemassa selkeästi miesten ja naisten ammatteja

12. Mielestäni naiset sopivat esimerkiksi poliiseiksi ihan yhtä hyvin kuin miehet

Sukupuolten tasavertaisuus	1. Mielestäni tytöt ja pojat ovat yhtä hyviä oppimaan	0,89
	3. Minusta tytöt ja pojat ovat yhtä tärkeitä	
	7. Mielestäni naiset ja miehet voivat suoriutua samoista työtehtävistä yhtä hyvin	
	9. Mielestäni tytöt ja pojat ovat useissa asioissa ihan yhtä taitavia	
	13. Minusta tytöt ja pojat pystyvät yhtä arvokkaisiin saavutuksiin	

Oppilaiden neljän piirustuksen analysointi aloitettiin jaotteleamalla ne naisia ja miehiä esittäviksi piirroksiksi. Alun perin analysoinnissa oli mukana myös ”sukupuoleton”, mutta yhtäkään piirustusta ei lopulta voitu kategorisoida tähän ryhmään. Sukupuolten analysoinnissa käytettiin apuna luokkakaverin tekemää arviota taulukkotehtävässä (Liite 4) siitä, oliko henkilö hänen mielestään mies vai nainen. Sukupuolen määrittely oli suurimmassa osassa tapauksista helppoa, ja piirustuksista oli selkeästi havaittavissa piirretyn henkilön sukupuoli. Osassa piirustuksista täytyi tutkia tarkkaan yksityiskohtia, kuten erään oppilaan piirroksen kohdalla, jossa opettaja kategorisoitiin naiseksi korkokenkien perusteella. Naista esittävät piirrokset saivat arvon 1 ja miestä esittävät piirrokset arvon 2. Nämä tiedot syötettiin SPPS-ohjelmaan jokaisen ammatin edustajan, eli sairaanhoitajan, jalkapalloilijan, opettajan ja johtajan, kohdalle. Aineistosta muodostettiin ristiintaulukot sekä merkitsevyys tarkistettiin Khiin neliö -testillä.

Oppilaiden käsityksiä neljästä eri piirretystä ammatista jatkoanalysoitiin tutkimalla oppilaiden vastauksia taulukkotehtävässä (Liite 4), jossa he analysoivat luokkakaverin piirroksia merkitsemällä rastilla, oliko piirretyllä hahmolla esimerkiksi hametta, pitkiä hiuk-

sia, oliko hän nuori, rikas, ystävällinen tai mies. Taulukot yhdistettiin sen henkilön kyselylomakkeeseen ja piirrettyihin hahmoihin, jonka piirroksia oli arvioitu. Näin saatiin helposti tarkastettua esimerkiksi oppilaan sukupuoli kyselylomakkeesta. Taulukkoon merkityt rastit laskettiin käsin tukkimiehen kirjanpidolla erotellen tyttöjen ja poikien piirrokset. Tarkoituksena oli selvittää mitä muita, kenties stereotyyppisiä piirteitä oppilaat liittivät näihin kyseisiin ammatteihin.

Kyselylomakkeen summamuuttujien ulkopuolelle jäi kyselylomakkeesta neljä kysymystä (4. Minusta naiset ovat hoivaavampia kuin miehet, 6. Mielestäni miehet sopivat paremmin johtajiksi, 11. Mielestäni jalkapalloilija on yleensä mies, 14. Minusta naiset osaavat paremmin olla lasten kanssa), jotka liittyivät oppilaiden tekemiin yksittäisiin piirroksiin. Tämä tarkoittaa siis sitä, että esimerkiksi kysymyksen *4. Minusta naiset ovat hoivaavampia kuin miehet* vertailtiin oppilaiden piirtämien sairaanhoitajien sukupuoleen ja kysymystä *6. Mielestäni miehet sopivat paremmin johtajiksi* vertailtiin oppilaiden piirtämien firman johtajien sukupuoliin. Tyttöjen ja poikien erilaisia vastauksia verrattiin tilastollisella t-testillä. Aineistosta muodostettiin sukupuolittain ristiintaulukoita kyselylomakkeen neljän kysymyksen ja piirretyn ammatin edustajan sukupuolen välillä.

7 TULOKSET

7.1 Oppilaiden unelma-ammattit

7.1.1 Miten tyttöjen ja poikien unelma-ammattit eroavat toisistaan?

Frekvenssijakauman mukaan tutkimushenkilöt valitsivat yhteensä 132 ammattia, joista miesvaltaisia ammatteja valittiin 53 kertaa, naisvaltaisia ammatteja 56 kertaa ja tasa-ammattia 23 kertaa. Tytöt ($n=24$) valitsivat naisvaltaisen ammatin yhteensä 44 kertaa, miesvaltaisen ammatin yhteensä 15 kertaa ja tasa-ammattin 13 kertaa. Pojat ($n=19$) valitsivat miesvaltaisen ammatin yhteensä 37 kertaa, naisvaltaisen ammatin 10 kertaa ja tasa-ammattin 10 kertaa. Tytöt valitsivat siis useammin naisvaltaisen ammatin ja pojat miesvaltaisen ammatin. Tytöt valitsivat naisvaltaisia aloja merkitsevästi useammin kuin pojat [$t(41)=4,81, p < .001$]. Pojat taas valitsivat miesvaltaisia aloja merkitsevästi tyttöjä useammin [$t(41)= -4,58, p < .001$]. Tasa-ammattien osalta tyttöjen ja poikien valinnat eivät eronneet toisistaan [$t(41)= -0,18, p = .856$].

Tyttöjen suosituimmat unelma-ammattit olivat eläintenhoitaja ($n=11, 45,8\%$), leipuri ($n=8, 33,3\%$), lääkäri ($n=8, 33,3\%$) ja vaatesuunnittelija ($n=6, 25,0\%$) (Taulukko 3). Vähiten tyttöjä kiinnosti psykologin, kuljettajan, rakentajan, asianajajan ja kiinteistöväliittäjän ammatit, eikä niitä oltu valittu tyttöjen toimesta kertaakaan omaksi unelma-ammattiksi. Poikien vastauksissa suosituimpia unelma-ammattia olivat pelisuunnittelija ($n=7, 36,8\%$), kuljettaja ($n=5, 26,3\%$) ja kauppias ($n=5, 26,3\%$) (Taulukko 3). Vähiten poikia kiinnostivat parturi-kampaajan, sairaanhoitajan, kättilön, terveydenhoitajan ja toimittajan ammatit, sillä kukaan pojista ei valinnut näitä unelma-ammattikseen.

TAULUKKO 3. Oppilaiden unelma-ammattit

	Ammatti	Tytöt (n=24)	Pojat (n=19)	Muu (n=1)
Naisvaltaiset ammatit	Eläintenhoitaja	11 (45,8 %)	2 (10,5 %)	1 (100,0 %)
	Leipuri	8 (33,3 %)	3 (15,8 %)	1 (100,0 %)
	Vaatesuunnittelija	6 (25,0 %)	1 (5,3 %)	
	Opettaja	5 (20,8 %)	1 (5,3 %)	
	Lastentarhanopettaja	4 (16,6 %)	1 (5,3 %)	
	Parturi-kampaaja	4 (16,6 %)	0	
	Sairaanhoitaja	3 (12,5 %)	0	
	Matkaopas	1 (4,2 %)	1 (5,3 %)	
	Kättilö	1 (4,2 %)	0	
	Terveystenhoitaja	1 (4,2 %)	0	
	Psykologi	0	1 (5,3 %)	
	Pelisuunnittelija	2 (8,3 %)	7 (36,8 %)	1 (100,0 %)
Miesvaltaiset ammatit	Kuljettaja	0	5 (26,3 %)	
	Poliisi	4 (16,6 %)	4 (21,1 %)	
	Yrittäjä	3 (12,5 %)	4 (21,1 %)	
	Koodaaja	1 (4,2 %)	4 (21,1 %)	
	Insinööri	1 (4,2 %)	4 (21,1 %)	
	Johtaja	1 (4,2 %)	3 (15,8 %)	
	Maanviljelijä	1 (4,2 %)	2 (10,5 %)	
	Rakentaja	0	2 (10,5 %)	
	Tutkija	1(4,2 %)	1 (5,3 %)	
	Rehtori	1 (4,2 %)	1 (5,3 %)	
	Putkiasentaja	0	0	
	Tasa-ammattit	Lääkäri	8 (33,3 %)	1 (5,3 %)
Kauppia		2 (8,3 %)	5 (26,3 %)	
Toimittaja		3 (12,5 %)	0	
Asianajaja		0	3 (15,8 %)	
Kiinteistönvälittäjä		0	1 (5,3 %)	

Oppilaita pyydettiin myös kertomaan oma unelma-ammattinsa, jos sitä ei oltu annettu vaihtoehdoksi edellisessä kysymyksessä. 26 oppilasta (56,5 %), joista 15 poikaa (57,7 %) ja 11 tyttöä (42,3 %), kirjoittivat tähän kohtaan mainitsematta jääneen unelma-ammattinsa. Maininnoista suurin osa liittyi urheiluun; jääkiekkoilijan uraan ($n=6$), jalkapalloilijan uraan ($n=2$), sählyn pelaajan uraan ($n=2$), kilpakuuljettajan uraan ($n=2$) ja nyrkkeilijän uraan ($n=1$). Kaikki edellisistä nyrkkeilijää lukuun ottamatta olivat poikien antamia mainintoja. Näyttelijän, taiteilijan tai muusikon uran mainitsi viisi oppilasta, joista kolme oli poikien ja kaksi tyttöjen mainintoja. Lisäksi yksittäisiä mainintoja saivat arkkitehti, palomies, eläinlääkäri, hammaslääkäri, kosmetiikkapaikan johtaja, koirakasvattaja, lentäjä, harrastusten ohjaaja ja baarimikko.

7.1.2 Miten oppilaiden vanhempien sukupuolittuneet ammatit ovat yhteydessä oppilaan unelma-ammatteihin?

Tutkittaessa vanhemman ammatin yhteyttä oppilaan valintoihin unelma-ammattien suhteen kyselylomakkeessa, päädyttiin tarkastelemaan erityisesti äidin ammatin yhteyttä tyttöjen vastauksiin ja isän ammatin yhteyttä poikien vastauksiin. Frekvenssijakaumalla selvitettiin, että äitien ammateista 29 oli naisvaltaisia aloja, seitsemän miesvaltaisia aloja sekä viisi työskenteli tasa-ammattissa. Frekvenssijakaumalla selvitettiin myös, että oppilaan isistä 30 työskenteli miesvaltaisella alalla, neljä naisvaltaisella alalla ja seitsemän työskenteli tasa-ammattissa. Suurin osa oppilaiden äideistä työskenteli naisvaltaisessa ammatissa ja isät miesvaltaisissa ammateissa.

Ristiintaulukoinnilla selvitettiin, että tytöt, joiden äidit työskentelivät naisvaltaisissa ammateissa ($n=17$), valitsivat ympyröintitehtävässä 34 naisvaltaista ammattia, joka oli 67 % kaikista tyttöjen ympyröinneistä. Tytöt, joiden äiti työskenteli taas miesvaltaisella alalla tai tasa-ammattissa ($n=7$), valitsi ympyröintitehtävässä kymmenen (47,6%) naisvaltaista ammattia. Tästä huomataan, että tytöt, joiden äiti työskenteli naisvaltaisella alalla, valitsi itselleenkin enemmän naisvaltaisia ammatteja [$\chi^2(6)=18,588, p = .005$], joten äidin työskentely naisvaltaisella alalla oli merkitsevästi yhteydessä tyttöjen naisvaltaisiin unelma-ammatteihin. Isän työskentelyllä mies- tai naisvaltaisella alalla ei havaittu olevan yhteyttä tyttöjen valintoihin.

Pojat, joiden isät toimivat miesvaltaisilla aloilla ($n=18$), valitsivat ympyröintitehtävässä 31 miesvaltaista ammattia, joka oli 63 % kaikista poikien ympyröinneistä. Pojat, joiden isä työskenteli naisvaltaisella alalla tai tasa-ammattissa ($n=2$), valitsivat neljä (67 %) kertaa miesvaltaisen ammatin ja kerran naisvaltaisen ammatin. Tämä ryhmä oli niin pieni, ettei se tuottanut vertailukelpoista ryhmää. Isän työskentely miesvaltaisella alalla ei tämän tutkimustuloksen mukaan ollut merkitsevästi yhteydessä poikien miesvaltaisiin unelma-ammatteihin, mutta tätä ei voitu kunnolla tutkia vertailukelpoisen ryhmän puuttuessa. Äidin työskentelyllä nais- tai miesvaltaisella alalla ei myöskään havaittu olevan yhteydessä poikien valintoihin.

7.2 Oppilaiden sukupuolittuneet käsitykset ammateista

7.2.1 *Minkälaisia käsityksiä oppilailla on ammattien ja harrastusten sukupuolittuneisuudesta ja sukupuolten tasavertaisuudesta*

Kyselylomakkeessa tarkasteltiin oppilaiden vastauksia kahteen summamuuttujaan. Ensimmäinen summamuuttuja tarkasteli sitä, kokivatko oppilaat jotkut ammatit tai harrastukset sopivammaksi juuri naisille tai miehille. Korkeampi keskiarvo kertoo tasa-arvoisemmasta suhtautumisesta näihin väittämiin, eli siitä, että ammatteja tai harrastuksia ei koettu jollekin sukupuolelle soveltuvammiksi. Tyttöjen vastausten keskiarvo oli 3,78 (keskihajonta = 0,87, $n=24$), kun taas poikien keskiarvo oli 2,85 (keskihajonta = 0,89, $n=21$). Tytöt olivat siis merkitsevästi enemmän sitä mieltä, että naiset ja miehet voivat työskennellä sekä harrastaa sukupuolestaan riippumatta missä haluaa [$t(43)=3,560$, $p < .001$].

Toinen summamuuttuja tarkasteli sitä, kokivatko oppilaat sukupuolet tasavertaisiksi keskenään. Korkeampi keskiarvo kertoo tasa-arvoisemmasta suhtautumisesta. Tyttöjen vastausten keskiarvo oli 4,75 (keskihajonta = 0,28, $n=24$) ja poikien keskiarvo taas 4,12 (keskihajonta = 0,80, $n=21$). Tytöt pitivät sukupuolia merkitsevästi tasavertaisempina kuin pojat [$t(24,208)= 3,406$, $p = .002$], vaikka molemmilla sukupuolilla keskiarvot olivatkin varsin korkeat.

7.2.2 Miten ammattien edustajien sukupuolittuneisuus näkyy oppilaiden stereotyyppisissä käsityksissä piirrostehtävällä mitattuna ja millaisia muita piirteitä ammatteihin liitettiin?

Laadullisella piirrostehtävän analyysillä selvitettiin, että sairaanhoitajan piirsi tytöistä ($n=24$) naiseksi 87,5 % ($n=21$) kun taas pojista ($n=21$) piirsi sen mieheksi 71,4 % ($n=15$) (Taulukko 4). Tytöt piirsivät sairaanhoitajan useammin oman sukupuolensa edustajaksi ja pojat oman sukupuolensa edustajaksi. Tyttöjen ja poikien piirtämien hahmojen sukupuoli erosivat toisistaan merkitsevästi [$\chi^2(1) = 16,205, p < .001$]. Alla esimerkkejä oppilaiden piirtämistä sairaanhoitajista (Kuvio 4).

KUVIO 4. Oppilaiden piirtämiä sairaanhoitajia, ylhäällä tyttöjen ja alhaalla poikien piirtäminä

Laadullisella analyysillä selvitettiin, että jalkapalloilija piirrettiin tyttöjen ($n=24$) piirustuksissa mieheksi 83,3 % ($n=20$) tapauksista, kun taas pojat ($n=21$) piirsivät jalkapalloilijan jokaisessa piirustuksessa mieheksi (Taulukko 4). Sekä tytöt ja pojat piirsivät jalkapalloilijan siis lähes aina mieheksi, joten voidaan katsoa, että kummatkin sukupuolet pitävät jalkapalloilijaa usein miehenä. Tämä tulos oli lähes tilastollisesti merkitsevä [$\chi^2(1)=3,841, p = .05$]. Tähän vaikuttaa pienehkö otoskoko, ja ehkä jo viiden lisäoppilaan avulla tulos olisi voinut olla merkitsevä. Alla esimerkkejä oppilaiden piirtämistä jalkapalloilijoista (Kuvio 5).

KUVIO 5. Oppilaiden piirtämiä jalkapalloilijoita, ylhäällä vasemmalla pojan ja muut tyttöjen piirtäminä

Laadullisen analyysin mukaan opettaja piirrettiin tyttöjen ($n=24$) piirustuksissa naisiksi 91,7 % ($n=22$) tapauksissa, kun taas pojat ($n=21$) piirsivät sen 57,1 % ($n=12$) mieheksi (Taulukko 4). Tyttöjen ja poikien piirtämien hahmojen sukupuolilla on merkitsevä ero [$\chi^2(1)=12,450, p < .001$]. Aivan kuten sairaanhoitajankin kohdalla, tytöt ja pojat piirsivät enemmän oman sukupuolensa edustajia. Alla esimerkkejä oppilaiden piirtämistä opettajista (Kuvio 6).

KUVIO 6. Oppilaiden piirtämiä opettajia, ylhäällä tyttöjen ja alhaalla poikien piirtäminä

Laadullisella analyysillä selvitettiin, että firman johtaja piirrettiin tyttöjen ($n=24$) piirustuksissa 83,3 % ($n=20$) mieheksi, ja poikien ($n=21$) piirustuksissa 100 % ($n=21$) mieheksi (Taulukko 4). Sekä tytöt, että pojat kokevat firman johtajan siis yleensä mieheksi. Tulos on tismalleen sama kuin jalkapalloilijan kohdalla, tulos on lähes tilastollisesti merkitsevä, [$\chi^2(1)=3,841, p = .05$]. Alla esimerkkejä oppilaiden piirtämistä firman johtajista (Kuvio 7).

KUVIO 7. Oppilaiden piirtämiä firman johtajia, ylhäällä tyttöjen ja alhaalla poikien piirtäminä

TAULUKKO 4. Tyttöjen ja poikien piirrokset

Ammatin edustaja	Piirtäjän sukupuoli	Piirsi naisiksi lkm	%	Piirsi mieheksi lkm	%	p-arvo
Sairaanhoidtaja	Tytöt	21	87,5	3	12,5	.001
	Pojat	6	28,6	15	71,4	
	Muu	1	100	0	0	
Jalkapalloilija	Tytöt	4	16,7	20	83,3	.05
	Pojat	0	0	21	100	
	Muu	0	0	1	100	
Opettaja	Tytöt	22	91,7	2	8,3	.001
	Pojat	8	42,9	12	57,1	
	Muu	1	100	0	0	
Firman johtaja	Tytöt	4	16,7	20	83,3	.05
	Pojat	0	0	21	100	
	Muu	0	0	1	100	

N=46

Oppilaiden tekemistä piirustuksista analysoitiin hahmon sukupuolen lisäksi myös muita seikkoja, kuten myös alkuperäisessä Draw-A-Scientist Testissä (DAST). Taulukossa 5 ilmenee frekvensseinä, millaisia yksityiskohtia piirroksista oli luokkatoverin mielestä havaittavissa. Tytöt piirsivät pitkät hiukset sairaanhoitajille ($n=18$, tytöistä 75 %) ja opettajille ($n=17$, tytöistä 70,8 %) useammin kuin pojat, mikä osittain selittyy sillä, että tytöt piirsivät sairaanhoitajiksi ja opettajiksi huomattavasti enemmän naisia kuin pojat. Kaikista eniten hameita piirrettiin opettajille ($n=16$, 35,6 %). Viiksiä ei hahmoille juurikaan piirretty, eniten kuitenkin firman johtajalle ($n=6$, 13,3 %). Nuoreksi piirrettiin lähes kaikissa tapauksissa jalkapalloilija ($n=42$, 93,3 %), kun taas opettaja vain 35 prosentissa ($n=16$) piirustuksista. Sairaanhoidtajaa pidettiin nuorena 62,2 prosentissa ($n=28$) ja johtajaa pidettiin nuorena 44% ($n=20$) piirroksista. Tyttöjen piiruksissa hahmot olivat kaikkien

ammattien kohdalla nuorempia kuin poikien piirustuksissa. Sairaanhoidajan nuoreksi piirsi tytöistä 79,2 prosenttia ($n=19$), kun taas pojista vain 42,9 prosenttia ($n=9$). Jalkapalloilija oli nuori tyttöjen piirustuksissa 91,7 prosentissa ($n=22$) ja pojilla 90,5 % ($n=19$). Opettaja sen sijaan oli nuori tyttöjen piirustuksissa puolella ($n=12$) ja poikien piirustuksissa viidenneksellä ($n=4$). Firman johtajan oli nuoreksi piirtäneet tytöistä 58,3 prosenttia ($n=14$) ja pojista 28,6 prosenttia ($n=6$). Suurin osa piirretyistä ammatin edustajista oli piirretty vaaleaihoisiksi.

Rikkaina ei juurikaan pidetty sairaanhoitajaa ($n=9$, 20 %), jalkapalloilijaa ($n=8$, 17,8 %) ja opettajaa ($n=7$, 15,6 %), mutta johtaja analysoitiin rikkaaksi kaikkiaan 80 prosentissa ($n=36$) piirustuksista. Vähiten ystävällisenä pidettiin firman johtajaa ($n=22$, 48,9 %). Muita kolmea ammatin edustajaa analysoitiin hieman ystävällisemmän näköisiksi, sairaanhoitajaa 75,6 % ($n=34$) jalkapalloilijaa ja opettajaa 73,3 % ($n=33$) piirustuksista pidettiin ystävällisinä.

TAULUKKO 5. Piirteet, joita liitettiin eri ammatin edustajiin

	Sairaanhoidaja		Jalkapalloilija		Opettaja		Firman johtaja	
	Tytöt ($n=24$)	Pojat ($n=21$)	Tytöt ($n=24$)	Pojat ($n=21$)	Tytöt ($n=24$)	Pojat ($n=21$)	Tytöt ($n=24$)	Pojat ($n=21$)
Väite								
Onko henkilöllä pitkät hiukset?	18	7	4	2	17	11	4	2
Onko henkilöllä hame tai mekko?	6	2	0	0	11	5	2	1
Onko henkilöllä viikset?	0	2	1	0	0	2	2	4
Onko henkilö nuori?	19	9	22	19	12	4	14	6
Onko henkilö vaaleaihoinen?	21	17	20	17	20	19	23	16
Onko henkilö rikas?	4	5	5	3	2	5	21	15

Onko henkilö ystävällinen?	19	15	18	15	17	16	13	9
Onko henkilö mies?	3	15	20	21	2	12	20	21

$n = 45$

7.2.3 Ovatko oppilaiden piirtämien ammattien edustajien sukupuolet yhteydessä kyselylomakkeen väittämien kanssa, jotka mittasivat tiettyyn ammattiin liittyviä sukupuolittuneita käsityksiä?

Vertailtaessa vastauksia erikseen vastaajien sukupuolten välillä yksittäisiin Likert-asteikollisiin väittämiin (4. Minusta naiset ovat hoivaavampia kuin miehet, 6. Mielestäni miehet sopivat paremmin johtajiksi, 11. Mielestäni jalkapalloilija on yleensä mies, 14. Minusta naiset osaavat paremmin olla lasten kanssa), havaittiin, että johtamista ja jalkapalloilua käsittelevissä kysymyksissä oli eroa tyttöjen ja poikien vastauksissa. Asteikko on käännetty, eli suurempi luku tarkoittaa tasa-arvoisempaa näkemystä (1=samaa mieltä ... 5=eri mieltä). Tyttöjen keskiarvo vastauksissa koskien johtamista oli 3,83 (keskihajonta = 1,31, $n=24$) ja poikien 2,00 (keskihajonta = 1,18, $n=21$). Poikien mielestä miehet sopivat paremmin johtajiksi, kun taas tytöt ovat selkeästi eri mieltä [$t(43)=4,903$ $p<0,001$]. Tyttöjen keskiarvo vastauksissa koskien jalkapalloilijan sukupuolta oli 3,83 (keskihajonta = 1,13, $n=24$) ja poikien 2,43 (keskihajonta = 1,36, $n=21$). Poikien mielestä jalkapalloilija on siis useammin mies, kun taas tytöt olivat asian suhteen eri mieltä [$t(43)=3,781$, $p < .001$]. Kysymykset koskien hoivaavuutta [$t(43)=-0,066$, $p = .947$], ja lasten kanssa toimimista [$t(43)=0,733$, $p = .468$], ei ollut merkitsevää yhteyttä vastaajan sukupuolen kanssa. (Taulukko 6).

TAULUKKO 6. Tyttöjen ja poikien vastaukset neljään kyselylomakkeen kysymykseen

Kysymys	Sukupuoli	N	Ka	Kh
4. Minusta naiset ovat hoivaavampia kuin miehet.	Tytöt	24	2,83	1,05
	Pojat	21	2,86	1,35
6. Mielestäni miehet sopivat paremmin johtajiksi.	Tytöt	24	3,83	1,31
	Pojat	21	2,00 ^{***}	1,18

11. Mielestäni jalkapalloilija on yleensä mies.	Tytöt	24	3,83	1,13
	Pojat	21	2,43 ^{***}	1,36
14. Minusta naiset osaavat paremmin olla lasten kanssa.	Tytöt	24	3,25	1,26
	Pojat	21	2,95	1,47

n=45

Verrattaessa väittämiä ja piirustuksia niiden väittämiä osalta, jotka mittasivat tietyn saman ammatin sukupuoleen liittyviä käsityksiä, havaittiin, että piirrettyjen ammattien edustajien sukupuolet eivät olleet tilastollisesti yhteydessä kyselylomakkeen neljään kysymykseen. Oppilaiden vastaukset ja piirroksiset olivat siis ristiriitaisia. Vaikka kyselylomakkeen vastauksen mukaan tytöt olivat enemmän sitä mieltä, etteivät miehet sovellu sen paremmin johtajiksi kuin naisetkaan, piirsivät tytöt siitä huolimatta johtajan mieheksi 83 % piirroksissa. Sama piirre ilmeni jalkapalloilijaa käsittelevässä kysymyksessä.

8 POHDINTA

8.1 Yhteenveto päätuloksista

Tässä tutkielmassa tarkasteltiin 6. luokkalaisten unelma-ammattien sukupuolittuneisuutta sekä heidän vanhempiensa sukupuolittuneiden ammattien yhteyttä oppilaan omiin unelma-ammatteihin. Lisäksi tässä tarkastellaan oppilaiden käsityksiä sukupuolittuneista ammateista ja sukupuolten tasavertaisuudesta.

8.1.1 Oppilaiden unelma-ammattit

Ensimmäinen pääongelmassa tarkasteltiin 6. luokkalaisten unelma-ammatteja. Hypoteesina oli, että tyttöjen ja poikien unelma-ammattit mukailevat valloillaan olevaa työmarkkinoiden ja koulutusalojen vahvaa sukupuolijakoa (Aapola-Kari 2019, 60; Murto ym. 2018, 1; Ristikari ym. 2018, 33; Tilastokeskus 2020; Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 205), jolloin tytöt siis suosivat unelma-ammateinaan naisvaltaisia aloja, kuten terveystyöt ja sosiaalipalveluita, majoitus- ja ravitsemustoimintaa sekä koulutusalaan, kun pojat suosivat taas miesvaltaisia aloja, kuten rakennusalaan, kuljettajan ja varastoinnin alaa, sekä tekniikkaa ja ICT:tä (TAT 2017; Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 205). Tämä tutkimuksen tulokset myötäilivät aikaisempia tutkimuksia tyttöjen ja poikien valitessa unelma-ammateikseen keskenään hyvin erilaisia aloja. Tytöt valitsivat unelma-ammateikseen enemmän naisvaltaisia aloja ja pojat miesvaltaisia aloja. Eniten mainintoja tyttöjen unelma-ammattina sai eläintenhoitaja, leipuri, lääkäri ja vaatesuunnittelija. Poikien vastauksissa suosituimpia unelma-ammatteja olivat pelisuunnittelija, kuljettaja ja kauppias. Oppilaat saivat kirjoittaa myös itse oman unelma-ammattinsa avoimeen kohtaan, ja useat pojat ilmoittivat siitä urheiluun liittyvän unelma-ammattin, kuten jalkapalloilijan tai jääkiekkoilijan. Nämä alat saattavat liittyä poikien omiin harrastuksiin.

Tämän tutkimuksen mukaan kaikista suosituin poikien unelma-ammatti oli pelisuunnittelija, mikä antaa viitteitä siitä, että pojat ovat tyttöjä enemmän kiinnostuneet tietotekniikka-

kasta. Tähän vaikuttaa varmasti myös se, että pojat pelaavat tyttöjä enemmän konsolipelejä. Tulevaisuudessa tietotekniikan on kuitenkin nähty uhkaavan erityisesti naisvaltaisia palvelualoja (Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 211–212). Kysymys herääkin, pysyvätkö tytöt ja naiset tietotekniikan kehityksessä mukana. Yhteiskunnassa hukataan myös valtavasti potentiaalia, jos tytöt ja naiset eivät ole mukana kehittämässä tietotekniikan sovelluksia.

Seuraavaksi tarkasteltiin sitä, olivatko oppilaiden vanhempien työskentely omalle sukupuolelleen tyypillisellä tai epätyypillisellä alalla yhteydessä oppilaan unelma-ammattien sukupuolittuneisuuteen. Hypoteesina oli, että oppilaan vanhemmilla on suuri vaikutus lasten kouluttautumiseen ja tätä kautta työuraan (Turner 2016, 169; Witting & Keski-Petäjä 2016; Myrskylä 2009) ja, että erityisesti samaa sukupuolta olevan vanhemman työskentely joko sukupuolelleen tyypillisellä tai epätyypillisellä alalla heijastuu myös lapsen unelma-ammattien sukupuolittuneisuuteen. Aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu, että lasten ja nuorten unelma-ammattit mukailevat usein vanhempien ammatteja tuttuuden ja sukupuoliroolien takia (Witting & Keski-Petäjä 2016; Murto ym. 2018, 5). Tässä tutkimuksessa kävi ilmi, että tytöt valitsivat naisvaltaisia unelma-ammattia enemmän, jos heidän äitinsä työskenteli myös naisvaltaisella alalla. Isän ammatilla ei ollut yhteyttä tyttöjen valintoihin. Poikien valintoihin isän eikä äidin ammatilla ei havaittu olevan merkitsevää yhteyttä. Poikien isistä vain kaksi työskenteli muulla kuin miesvaltaisella alalla, joten siitä ei saatu vertailukelpoista ryhmää, joten poikien valintojen yhteyttä isän epätyypilliseen uravalintaan ei voinut kunnolla tutkia.

8.1.2 Oppilaiden sukupuolittuneet käsitykset ammateista

Toinen pääongelma käsitteli 6. luokkalaisten sukupuolittuneita käsityksiä ammateista. Tarkastellessa oppilaiden vastauksia kyselylomakkeeseen, jossa oli kysymyksiä liittyen ammattien ja harrastusten sukupuolittuneisuuteen sekä sukupuolten tasavertaisuuteen, hypoteesina oli, että nuorten mielestä jotkut sukupuolet ovat parempia joissakin ammateissa (Lahtinen ym. 2019, 3). Hypoteesina oli myös, että koska naisten on helpompi rikkoa sukupuolittuneita rajoja ja kouluttautua miesvaltaiselle alalle, kuin miesten naisvaltaisille aloilla (Witting & Keski-Petäjä 2018), tytöt vastaisivat kyselylomakkeessa poikia

enemmän niin, että sekä naiset että miehet voivat harrastaa mitä vain ja työskennellä missä vain. Tässä tutkimuksessa käsi ilmi, että tytöt olivat poikia merkitsevästi enemmän sitä mieltä, että naiset ja miehet voivat työskennellä samoissa työtehtävissä sekä harrastaa samoja harrastuksia, kuin pojat, Tulos oli hypoteesin kanssa yhtenevä. Tarkastellessa vastauksia toiseen summamuuttujaan, eli sukupuolten tasavertaisena pitämiseen, hypoteesina on, että tytöt ja pojat pitävät tyttöjä ja poikia tasa-arvoisina (Ylöstalo 2019, 17 Aapola-Kari 2019, 57–59) ja vastaisivat luultavasti niin, että tytöt ja pojat ja naiset ja miehet ovat ihan yhtä taitavia. Kyselylomakkeen mukaan sekä tytöt että pojat pitävät sukupuoli tasavertaisina, tytöt hieman enemmän kuin pojat. Tasa-arvoon liittyvät kysymykset ovat kuitenkin osaltaan hieman ongelmallisia, sillä niihin saatetaan usein vastata todellisuutta myönteisemmin, sillä niihin halutaan vastata kulttuurisesti hyväksyttävällä tavalla (Ylöstalo 2019, 21–22). On siis voinut olla niin, että oppilaat ovat vastanneet sukupuolten tasavertaisuutta mittaaviin kysymyksiin myönteisesti, koska he kokivat, että näin niihin kuuluu vastata.

Tarkasteltaessa ammattien sukupuolittuneisuutta piirustustehtävän avulla tutkittiin sitä, piirrettiinkö sairaanhoitaja, jalkapalloilija, opettaja ja firman johtaja mieheksi vai naiseksi. Hypoteesina oli, että jalkapalloilijan ja johtajan edustaessa miesvaltaisia aloja, ne piirretään useammin myös miehiksi. Sairaanhoitajan ja opettajan edustaessa naisvaltaisia aloja, ne todennäköisesti piirretään naisiksi. Hypoteesina oli, että koska nuoret eivät aina tiedosta stereotyyppisiä käsityksiä eri ammasteista (Lahtinen & Vieno 2019, 30), piirrokset mukailevat vallitsevia stereotyyppisiä käsityksiä näistä aloista. Hypoteesina oli myös, että koska miehet kokevat naisia hankalammaksi kouluttautua sukupuolelleen epätyypilliselle alalle (Witting & Keski-Petäjä 2018), piirtävät pojat tyttöjä enemmän ammatinedustajat sukupuoliroolien mukaisesti.

Tässä tutkimuksessa tytöt piirsivät sairaanhoitajan ja opettajan useimmiten naiseksi, kun taas pojat mieheksi. Tämä tulos oli poikien kohdalla hypoteesin vastainen. Jalkapalloilijan ja firman johtajan kohdalla lapset kuitenkin kokivat nämä ammatit vahvemmin sukupuoleen sidotuiksi, sillä sekä tytöt että pojat piirsivät nämä hahmot yleensä miehiksi. Tämä tulos oli hypoteesin mukainen. Tulos oli lähes tilastollisesti merkitsevä jalkapalloilijan ja firman johtajan kohdalla, johon vaikuttaa pienehkö otoskoko ja jo muutamalla lisäoppilaalla tulos olisi voinut olla merkitsevä. Oppilaiden käsityksien voidaan kuitenkin

sanoa olevan ainakin joidenkin alojen suhteen stereotyyppisiä. Näyttäisi kuitenkin siltä, että ainakaan pojat eivät koe sairaanhoitajan sekä opettajan ammattia stereotyyppisesti naisten alaksi, ja tämä voisi mahdollisesti kertoa siitä, että heilläkin olla tulevaisuudessa matalampi kynnyks hakeutua näille aloille. Pojat kuitenkin piirsivät näihin ammatteihin myös naisia, kun taas jalkapalloilijaksi ja firman johtajaksi ei piirretty ainuttakaan naista. Jokainen poika kuitenkin piirsi jalkapalloilijan sekä firman johtajan mieheksi, joka taas osaltaan osoittaa sen, että poikien mielestä näissä ammateissa toimivat juuri miehet. Sairaanhoitajaksi ja opettajaksi osa pojista piirsi myös naisen, joten voisi olettaa, että heidän mielestään tässä ammatissa toimii enemmän naisia kuin jalkapalloilijana tai firman johtajana. Vaikka tytöt piirsivät suurimmassa osassa tapauksista jalkapalloilijan sekä firman johtajan mieheksi, oli joukossa kuitenkin myös niitä, jotka piirsivät nämä naisiksi. Tytöt siis kokivat poikia enemmän, että myös jalkapalloilijoina ja firman johtajina voi toimia myös nainen.

Piirustustehtävässä havaittiin, että pojat piirsivät miehiä enemmän kuin naisia jokaiseen ammattiin. Poikien mieshahmojen piirtämistä voi selittää esimerkiksi myös se, että pojat ovat tottuneet piirtämään arjessaan enemmän mieshahmoja kuin naishahmoja. Poikien mieshahmojen piirtämiseen voi vaikuttaa esimerkiksi poikien lukemat sarjakuvat ja pelaamat pelit, joissa yleensä esiintyy mieshahmo. Tytöt ovat ehkä tottuneet piirtämään arjessaan enemmän taas naishahmoja, mutta poikia enemmän myös vastakkaisen sukupuolen hahmoja. Esitestausluokalla oppilaiden oma opettaja oli mies, ja nämä oppilaat myös useimmiten piirsivät opettajan mieheksi. Tutkimusluokkien opettajat olivat naisia, mutta se ei vaikuttanut ainakaan poikien kohdalla siihen, että opettaja olisi useimmiten piirretty naiseksi.

Tarkastellessa muita piirteitä, joita neljään eri ammattiin yhdistettiin, tutkittiin taulukko-tehtävään merkittyjä oppilaan merkintöjä. Kävi esimerkiksi ilmi, että jalkapalloilija piirrettiin usein nuoreksi, kun taas opettajaa pidettiin nuorena vain 35 % piirroksissa. Urheilijan nuoreksi piirtäminen ja sen nuoreksi analysoiminen on luonnollinen seuraamus siitä, että ammattiurheilijat usein ovat nuorehkoja. Opettajien pitäminen vanhana voi taas olla seuraamus siitä, jos esimerkiksi oman koulun opettajakunta koostuu vanhemmista opettajista. Tyttöjen piirroksissa ammatinedustajat koettiin useammin nuoriksi kuin poikien piirustuksissa. Lähes kaikki piirrokset esittivät vaaleaihoisia. Tutkimusluokilla ei ollut

tummaihoisia oppilaita, ja suurin osa oppilaista ovatkin piirtäneet oman ihonvärinsä hahmoille. Tulos olisi saattanut olla erilainen, jos luokassa olisi ollut enemmän tummaihoisia oppilaita. Johtaja koettiin rikkaaksi 80 % piirroksissa, johtajalle usein piirrettiin tumma puku ja kravatti. Myös naisjohtajilla oli kravatti. Vähiten ystävälliseksi koettiin johtaja, vähän alle puolissa piirustuksissa johtaja koettiin ystävälliseksi.

Tarkastellessa sitä, oliko oppilaiden piirtämien ammainedustajien sukupuolet yhteydessä kyselylomakkeen väittämien kanssa, jotka mittasivat tietyn saman ammatin sukupuoleen liittyviä käsityksiä, hypoteesina oli, että piirrokset olisivat linjassa kyselylomakkeen vastauksien kanssa. Toisaalta kuitenkin tiedostettiin myös se, että stereotyyppiset käsitykset ammateista voivat olla tiedostamattomia (Lahtinen & Vieno 2019, 30), joten kyselylomakkeen kysymykset ja piirustustehtäviin piirrettyjen hahmojen sukupuolet eivät välttämättä ole yhteneviä. Tässä tutkimuksessa kävi ilmi, etteivät piirrokset olleet tilastollisesti yhteydessä näihin väittämiin. Oppilaiden piirrokset ammateista olivat ristiriidassa kyselylomakkeen vastauksien kanssa. Esimerkiksi tytöt olivat kyselylomakkeessa enemmän sitä mieltä, että pojat eivät sovellu tyttöjä sen paremmin johtajiksi, piirsivät kuitenkin lähes kaikissa tapauksissa johtajan mieheksi. Piirrokset olivat ristiriidassa myös summa-
muuttujien avulla saatuun tulokseen, jonka mukaan etenkin tytöt olivat sitä mieltä, että molemmat sukupuolet voivat toimia missä tehtävissä vain menestyksekkäästi. Piirrosteh-
tävässä on luultavasti toimittu tiedostamatta ja koska asiaa on kysytty kyselylomakkeessa vasta piirtämistehtävän jälkeen, pohdittiin asiaa tietoisesti vasta silloin. Tämäkin kuitenkin osoittaa, että sukupuolittuneet ajatusmallit saattavat yhteiskunnassamme olla tiedos-
tamattomia ja sisäänrakennettuja. Oppilaat eivät myöskään välttämättä yhdistäneet esi-
merkiksi sanaa ”hoivaavaa” sairaanhoitajaan.

8.2 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen toteutuksen luotettavuus. Tutkimuksen luotettavuutta lisäsi monimenetelmällisyys. Tutkimusaineistoa kerättiin sekä laadullisin, että määrällisin menetelmiä kyselylomakkeen, oppilaiden piirroksien sekä oppilaiden täyttämän taulukon avulla. Tutkimuksessa pyrittiin noudattamaan tieteellisen tutkimuksen periaatteita sekä kiinnitettiin

huomiota esimerkiksi tutkimuksen eettisyyteen sekä siihen, että tutkittavien anonymiteetti säilytettiin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 21–27)

Otokseen liittyvä luotettavuus. Luotettavuutta tutkittavien osalta lisäsi se, että kuudesluokkalaiset olivat oletettavasti jo tarpeeksi kypsiä pohtimaan sukupuolten segregaatiota sekä omaa suhdettaan siihen. Myös kyselylomakkeeseen vastaaminen oli oletettavasti jo ennestään tuttua kuudesluokkalaisille. Osa 6. luokkalaisista ei kuitenkaan tiennyt, mitä oma vanhempi teki työkseen, minkä luultavasti vanhemmat oppilaat olisivat tienneet. Tutkimuskoulu, sekä tutkimusluokka koostui suhteellisen homogeenisestä joukosta, joten oppilaiden taustat olivat suhteellisen samankaltaiset, eikä täten hyvin erilaiset tutkittavien taustat aiheuttaneet vääristymiä tuloksissa. Tutkimusjoukko oli kuitenkin suhteellisen pieni, vain 46 oppilasta, joka osaltaan vähentää tämän tutkimuksen luotettavuutta ja vaikeuttaa tulosten yleistettävyyttä. Tyttöjä ja poikia oli suhteellisen saman verran, mikä helpotti ryhmien vertailua keskenään. Oppilaiden isien ammatit olivat kuitenkin niin sukupuolittuneet, ettei naisvaltaisissa ammateissa tai tasa-ammateissa työskentelevistä oppilaiden isistä saatu vertailukelpoista ryhmää, eikä täten oppilaiden isien sukupuolittuneiden ammattien yhteyttä oppilaiden omiin unelma-ammatteihin pystytty tutkimaan.

Mittarien luotettavuus. Tutkimuksen luotettavuutta lisäsi mittareiden esitestaaminen lähes saman ikäisillä oppilailla. Esitestaukseen osallistuneilta oppilailta pyydettiin suoraa palautetta kyselylomakkeen kehittämiseksi. Oppilaat antoivat palautetta myös harjoituksista. Esitestaamisen myötä kyselylomaketta sekä tehtäviä saatiin muokattua sopivammiksi juuri tälle ikätasolle. Esitestaustilanne oli kuitenkin erilainen varsinaiseen tutkimustilanteeseen, sillä esitestausta suoritettiin kolmelle kahdeksan hengen ryhmälle 45 minuuttia kerrallaan. Koko aineistoa ei keretty siis esitestaamaan kokonaisuutena pakettina, vaan sitä esitestattiin aina osissa. Esitestausta ei myöskään tapahtunut oppilaiden omassa koulussa, vaan luokat olivat vierailmassa yliopistolla, joten oppilaiden asennoituminen esitestaustilanteessa saattoi olla erilainen. Oppilaat olivat ikään kuin luokkaretkellä, jolloin käytöskään saattoi olla tavalliseen koulupäivään verrattuna asiallisempaa. Varsinaisessa tutkimustilanteessa tutkija tuli pitämään oppituntia oppilaiden omaan luokkaan osana normaalia koulupäivää.

Käytetyissä mittareissa pyrittiin olemaan lapsilähtöisiä. Esimerkiksi kyselylomakkeen Likert-asteikon koostuessa lapsille tutuista emojeista teki vastaamisesta kenties miellyttävämpää. Toisaalta ei ole varmuutta siitä, oliko juuri Likert-asteikolliseen kyselylomakkeeseen vastaaminen oppilaille ennestään tuttua. Osa kysymyksistä oli myös käänteisiä, joka on saattanut osalle oppilaista olla hankala huomata. Osa kysymyksistä on myös voinut olla johdattelevia ja kysymyksien muokkaaminen mahdollisimman neutraaliksi olikin haastavaa. Kyselylomake suunniteltiin yhdessä Minästä kiinni! Kielestä koppi! -oppimateriaaliprojektiin projektitutkijan sekä graduohjaajan ja graduryhmän avustuksella, joten kyselylomakkeen työstössä on kuultu monien henkilöiden mielipiteitä. Kyselytutkimuksissa on kuitenkin aina luotettavuutta heikentävä ongelma se, ovatko vastaajat vastanneet kyselyyn totuudenmukaisesti (Hirsjärvi ym. 2009, 195).

Myös ammattien piirtämistehtävässä pyrittiin olemaan lapsilähtöisiä. Piirustustehtävä, sekä taulukkotehtävä oli suunniteltu Minästä kiinni! Kielestä koppi! -oppimateriaaliprojektissa, joten harjoitteen soveltuvuutta kouluun oli varmasti pohdittu syvällisesti. Toisaalta harjoituksen soveltuvuutta kouluun testattiin vasta tämän pro gradu -tutkielman yhteydessä, sillä tutkimusluokkien opettajat täyttivät harjoitteen toimivuuteen liittyen oppimateriaaliprojektin kyselylomakkeen. Luotettavuutta piirustustehtävän osalta lisää myös se, että piirustustehtävä pohjautui idealtaan samankaltaiseen laajasti käytettyyn Draw-A-Scientist Testiin (Chambers 1983), jonka avulla on saatu paljon tietoa oppilaiden käsityksistä tutkijan ammatista. Tässä tutkimuksessa sovellettiin tätä alkuperäistä ideaa vaihtaen tutkijan paikalle sairaanhoitaja, jalkapalloilija, opettaja ja firman johtaja.

Tutkimustilanteen luotettavuus. Tutkimustilanne pyrittiin järjestämään ilman kiirettä. Tutkimustilanteessa tutkija pyrki olemaan selkeä ohjeistuksessa, jos joku asia oli epäselvä, oppilaat saivat kysyä tarkennusta. Oppilaille ei kerrottu vielä tutkimustilanteen alussa, että tutkimus käsittelee eri ammattien sukupuolittuneisuutta, jotta se ei ohjaa oppilaiden työskentelyä. Ensin tehtiin piirustustehtävä ja vasta tämän jälkeen kyselylomake, jossa oppilaille vasta selvisi, mitä aihetta käsiteltiin. Oppilaiden sen hetkinen mielentila ja viireys ovat kuitenkin voineet vaikuttaa omaan työskentelyyn. Myös kellonajalla ja esimerkiksi välitunnilla kenties aiheutuneilla konflikteilla on saattanut olla vaikutusta tutkimustilanteessa työskentelyyn. Tutkimustilanteessa täytettiin tämän pro gradu -tutkielman

kyselylomakkeen lisäksi myös Minästä kiinni! Kielestä koppi! -oppimateriaalin kyselylomake, joten kahteen kyselylomakkeeseen vastaaminen on voinut tuntua monen oppilaan mielestä raskaalta. Mahdollista on myös, että piirustustehtävässä vierekkäin piirustuksia tehneet ovat katsoneet toisiltaan mallia. Osalle oppilaista tuli myös odotellessa tylsää, mikä joidenkin kohdalla ilmeni luokassa harhailuna ja muiden tekemisten kommentoisena, mikä taas saattoi häiritä muiden oppilaiden työskentelyä.

Ensimmäisellä testiluokalla ($n=23$) kaksi oppituntia pidettiin peräkkäin ilman välituntia. Havaittavissa oli levottomuutta, mikä on voinut vaikuttaa siihen, ettei kyselylomakkeen kysymyksiin ole esimerkiksi jaksettu vastata huolellisesti tai piirustustehtävään paneutua. Tunti oli myös ennen ruokailua, sekä seuraavalla tunnilla oli koe, joka selvästi aiheutti osassa oppilaissa hermostuneisuutta. Luokkatila oli pieni, joka hankaloitti esimerkiksi paperien jakamista ja keräämistä, joihin meni tämän takia myös turhan kauan aikaa ja vei aikaa varsinaiselta työskentelyltä. Toisella testiluokalla ($n=23$) oli käytettävissä isompi luokkatila, mikä nopeutti papereiden jakamista ja keräämistä. Tämä ryhmä suoriutuikin tehtävästi huomattavasti nopeammin kuin toinen ryhmä. Oppilaat tulivat suoraan ruokailusta sekä pitivät ulkovälitunnin oppituntien välissä, joten he olivat pirteämpiä. Luokalla oli testaustunneilla kuitenkin opettajana sijainen, mikä saattoi vaikuttaa oppilaiden työskentelyyn. Sijainen joutui olemaan poissa testitunnilta myös jonkun aikaa, sillä hänen piti mennä selvittämään yhden oppilaan pahaa mieltä.

Aineiston analyysin luotettavuus. Aineiston määrällinen analysointi tehtiin yhdessä määrällisiin tutkimusmenetelmin perehtyneen Turun yliopiston erikoistutkijan kanssa. Tämä lisää tutkimuksen luotettavuutta, sillä aineiston analysoinnissa on oletettavasti käytetty oikeita menetelmiä eikä virheitä ole sattunut. Tutkimuksen luotettavuutta lisäsi myös se, että oppilaiden unelma-ammattien sekä oppilaiden vanhempien ammattien luokittelussa naisvaltaisiksi, miesvaltaisiksi ja tasa-ammateiksi käytettiin apuna ajantasaisia lähteitä (Tilastokeskus 2020; TAT 2017; Teräsaho & Keski-Petäjä 2016). Jaottelun kuitenkin teki lopulta tutkija, ja joissakin epäselvissä tapauksissa, tutkijan oli tehtävä päätös oman näkemyksen mukaan. Tämä osaltaan siis myös heikentää tutkimuksen luotettavuutta. Apuna kuitenkin käytettiin luokkakaverin analyysiä piirretystä hahmosta. Tutkimuksen luotettavuutta heikensi taulukkotehtävän analyysissä se, että se pohjautui luokkatoverin

arvioon toisen tekemästä piirustuksessa ilmenevistä yksityiskohdasta. Joku toinen oppilas, piirroksen piirtävä tai tutkija olisi saattanut analysoida sen eri tavalla.

Tutkimuksen eettisyys. Ennen tutkimusta, jokaisen tutkittavana olevan oppilaan huoltajille välitettiin tutkimuslupalomake, jossa pyydettiin suostumus tutkimukseen osallistumiseen. Lupalomake lähetettiin sähköisesti Wilman kautta ja lapsen osallistuminen tutkimukseen kiellettiin huoltajan toimesta niin, että hän ilmoitti siitä erikseen sähköisesti luokanopettajalle. On kuitenkin voinut käydä myös niin, ettei lupalomake se ole tavoittanut kaikkia huoltajia, jos he eivät seuraa Wilma-viestejä, mikä heikentää osaltaan tutkimuksen eettisyyttä. Eettinen toimikunta kuitenkin suosittelee nykyään sähköisiä lupalomakkeita. Ne ovat ekologisia, sekä ne ovat aina tarvittaessa löydettävissä Wilmasta, jos jälkikäteen huoltajalle tulisi asiasta jotain kysyttävää. Tutkimukseen osallistuminen oli kuitenkin vapaaehtoista ja oppilaat saivat itse keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen missä vaiheessa vain. Oppilaat eivät missään vaiheessa tutkimusta ilmoittaneet omaa nimeään, vaan he ilmoittivat itsestään salanimen, joka koostui etunimen kahdesta ensimmäisestä kirjaimesta ja sukunimen kahdesta ensimmäisestä kirjaimesta. Salanimien avulla saman henkilön kyselylomake, piirustustehtävä ja taulukkotehtävä pystyttiin yhdistämään toisiinsa. Oppilaiden salanimet muutettiin numerokoodeiksi, kun aineistoa alettiin käsittelemään. Tällä tavoin oppilaiden anonymiteetti pystyttiin suojaamaan, eikä tiettyä oppilasta ja hänen tutkimustilanteessa tuotettua aineistoa pystytty yhdistämään missään vaiheessa. Yksittäisten oppilaiden tietoja luovutettu kenellekään ulkopuoliselle, kuten esimerkiksi heidän luokanopettajalleen. Tutkimustilanteessa oppilaita kunnioitettiin ja heidän mielipiteitään arvostettiin.

Tässä tutkimuksessa vertailtiin keskenään tyttöjä ja poikia, mikä omalta osaltaan luo edelleen ajatusta sukupuolten dikotomiasta, joka sulkee ulos sukupuolten moninaisuuden. Toisaalta taustatietokysymyksenä sukupuolekseen sai ilmoittaa oppilaan halutessa myös ”muu”. Sukupuolia, tässä tutkimuksessa tyttöjä ja poikia, käsitellään aika yhtenäisinä ryhminä, jolloin ryhmien sisäistä monimuotoisuutta ei juurikaan huomioida. Jos tässä tutkimuksessa olisi käsitelty esimerkiksi avoimia kysymyksiä ja niiden vastauksia, olisi sukupuoliryhmien sisäistä vaihtelua saatettu havaita enemmän. Tässä tutkimuksessa oli kuitenkin välttämätöntä vertailla juuri tyttöjä ja poikia erillisinä ryhminä, sillä näin tuotiin

ilmi tasa-arvoon liittyviä epäkohtia ja sitä, kuinka yhteiskunnassa sukupuoliroolit ohjaavat valintojamme.

8.3 Tulosten hyödyntämismahdollisuudet ja jatkotutkimusehdotukset

Tämän tutkimuksen perusteella tyttöjen ja poikien urahaaveet ovat edelleen vahvasti sukupuolittuneet tyttöjen suosiessa naisvaltaisia aloja ja poikien taas miesvaltaisia aloja, kuten myös aikaisemmissa tutkimuksissa on havaittu (Teräsaho & Keski-Petäjä 2016; TAT 2017). Sukupuolten moninaisuus herättää tänä päivänä paljon keskustelua, ja siksi olisikin mielenkiintoista tutkia myös sukupuolivähemmistöihin kuuluvien lasten ja nuorten urahaaveita. Sukupuolivähemmistöjen sijoittumisesta työelämässä ei ole paljoakaan tutkimustietoa (Lehtonen 2004, 175).

Samankaltaisen tutkimuksen voisi toteuttaa myös pitkittäistutkimuksena, jolloin voitaisiin tutkia esimerkiksi unelma-ammattien muuttumista ajan saatossa, sekä sitä, toteutuuko unelma-ammatti lapsen tullessa aikuiseksi. Samalla voitaisiin tutkia sitä, mitkä tekijät vaikuttavat unelma-ammattien muuttumiseen tai pysyvyyteen. Jos tutkimusta toteutettaisiin eri aikakausina, saataisiin tietoa myös siitä, kuinka lasten ja nuorten unelma-ammattit muuttuvat ajan myötä. Esimerkiksi digitalisaation vaikutuksista lasten ja nuorten unelma-ammatteihin olisi mielenkiintoista tutkia. Tietotekniikan kehittymisen on nähty uhkaavan erityisesti naisvaltaisia palvelualoja (Teräsaho & Keski-Petäjä 2016, 211–212), joten olisi tulevaisuudessa mielenkiintoista tutkia, kuinka tämä vaikuttaa esimerkiksi tyttöjen unelma-ammatteihin. Lisääntykö tyttöjenkin unelma-ammattina tietotekniikkaan liittyvä ala?

Tässä tutkimuksessa kävi myös ilmi, että erityisesti tyttöjen kohdalla heidän äitinsä työskentely naisvaltaisella alalla oli yhteydessä siihen, että tyttöoppilas valitsi enemmän naisvaltaisia unelma-ammatteja. Tutkimusta voisi laajentaa jatkossa niin, että huomioon otettaisiin pelkän vanhemman ammatin lisäksi esimerkiksi perheiden sosioekonominen tausta tai tarkemmin kouluttautumisaste. Tällaista tutkimusta jo tehdäänkin melko laajasti.

Tässä tutkimuksessa kävi myös ilmi, että sekä tytöt että pojat kokivat, että jalkapalloilijana ja firman johtajana toimii usein mies. Sairaanhoidaja ja opettaja piirrettiin tyttöjen piirustuksissa yleensä naiseksi, poikien piirustuksissa taas mieheksi, mikä antaa viitteitä siitä, etteivät pojat kenties koe sairaanhoidajan ja opettajan ammattia niin naisvaltaisena alana. Oppilaiden käsityksien voidaan kuitenkin sanoa olevan ainakin joidenkin alojen suhteen stereotyyppisiä. Kehittämistyötä voitaisiin tehdä sen suhteen, että koulut tekisivät entistä enemmän yhteistyötä sellaisten toimijoiden kanssa, joiden kautta jo alakoululaiset saisivat tutustua ammatteihin ja saada mallia myös oman sukupuolen edustajan epätyypillisestä uravalinnasta. Samaa kehittämistyötä voitaisiin tehdä myös harrastusjärjestöjen kanssa, sillä lapsen sukupuolelleen epätyypillinen harrastus ennustaa myös sukupuolten rajojen rikkomista myös tulevaisuudessa työelämässä (Murto ym. 2018, 6).

Voitaisiin tutkia myös sitä, kokevatko lapset saavansa tarpeeksi tietoa eri ammateista koulun oppilaanohjauksen kautta. Tarjotaanko sitä tarpeeksi kouluissa? Uraohjauksen on havaittu painottuvan turhan paljon yläkoulun viimeisille luokille (TAT 2017), vaikka jo Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014, 277–278) jo 3–6 -luokilla oppilaita tulisi kannustaa kyseenalaistamaan koulutukseen ja ammatteihin liittyviä ennakkokäsityksiä eikä antaa sukupuoleen sidottujen roolimallien vaikuttaa omiin valintoihin. Voittaisiinkin tutkia myös sitä, onko koulujen tarjoama kattava uraohjaus jo varhaisessa vaiheessa yhteydessä siihen, että oppilaat tekisivät tietoisempia uravalintoja. Voittaisiin myös tutkia sitä, helpottuuko oppilaiden koulutusvalinnan tekeminen, jos koulussa on jaettu monipuolisesti tietoa eri aloista.

Poikien ja tyttöjen eriytymiseen vaikuttaa myös koulussa tapahtuvat erilaiset ainevalinnat. Tytöt valitsevat enemmän humanistisia ja taideaineita, kun pojat taas tekniikan alan oppiaineita (Witting & Keski-Petäjä 2018). Lisätutkimusta kaivattaisiinkin siitä, kuinka ainevalinnat muuttuvat ajan saatossa ja kuinka eroa tyttöjen ja poikien valintojen välillä saataisiin vähennettyä. Lisäksi koska miehillä on huomattu olevan korkeampi kynnys kouluttautua naisvaltaiselle alalle kuin naisten miesvaltaiselle alalle (Witting & Keski-Petäjä 2018), olisikin mielenkiintoista tutkia sitä, mitkä seikat esimerkiksi jo koulumaailmassa vaikuttavat näihin poikien valintoihin.

Koska työelämän segregatio pohjautuu jo peruskoulussa tapahtuvaan jakoon tyttöjen ja poikien välillä (Jääskeläinen ym. 2015, 9–10; Pöysä & Kupiainen 2018, 2; STM 2010, 15–16), tutkimusta aiheesta tulisi lisätä myös kouluissa ja opettajankoulutuksessa. Tutkimusta voitaisiin tehdä siitä, kokevatko opettajaopiskelijat saavansa tarpeeksi tietoa sukupuolien huomioimisesta koulumaailmassa opettajaopiskelujensa aikana. Lisäksi voitaisiin kartoittaa, pitävätkö opiskelijat aiheetta merkityksellisenä ja kuinka he itse suhtautuvat erilaisiin sukupuoliin ja niiden huomioimiseen koulumaailmassa. Tutkimusta voitaisiin tehdä myös siitä, kuinka opettajan sukupuolineutraalius tai sukupuolisensitiivisyys on yhteydessä hänen oppilaidensa käsityksiin sukupuolirooleista tai sukupuolittuneista ammateista. Opettajilta voitaisiin selvittää myös sitä, kokevatko he tärkeänä sitä, että uraohjausta alettaisiin pohjustamaan jo alakoulussa. Samankaltaisen tutkimuksen voisi tehdä myös jo työelämässä oleville opettajille. Koska opettajilla on vielä paljon epäselvyyksiä siitä, kuinka sukupuolet tulisi opetuksessa huomioida (Rossi 2010, 29), olisi koulutusta aiheesta hyvä myös lisätä. Opettajia tulisi myös ohjata käyttämään aiheeseen liittyviä oppimateriaaleja, kuten esimerkiksi tässä pro gradu -tutkielmassa käytettyä piirustustehtävää, joka ilmestyy osana Minästä kiinni! Kielestä koppi! -oppimateriaalia syksyllä 2020.

Oppimateriaaleja tulisikin tarkastella kriittisesti sen suhteen, millaisia stereotyyppisiä kuvia ne antavat sukupuolista ja eri ammateista. Opettajille voitaisiinkin jakaa konkreettisia neuvoja siihen, kuinka käsitellä oppilaiden kanssa oppikirjoissa esiintyviä stereotyyppisiä kuvaelmia. Kriittistä medialukutaitoa voitaisiin aiheeseen liittyen harjoittaa myös ihan kaikenlaisia medioita oppilaiden kanssa tutkien.

Koska koulujen on tänä päivänä tehtävä koulukohtaiset tasa-arvosuunnitelmat, olisikin tärkeää, että koulut todellakin paneutuisivat sen kehittämiseen, sekä sen käytäntöönpanoon. Koulujen tulisi siis tarkastella kriittisesti omia tasa-arvoon liittyviä käytäntöjään sekä lisäksi esimerkiksi valitsemiensa oppimateriaalien sukupuolittuneisuutta. Koulut voisivat myös kerätä tietoa oppilailta, kuinka he kokevat tasa-arvon toteutuvan koulussa. Näin koulut voisivat kehittää toimintaansa ja puuttua epäkohtiin. Jotta tasa-arvon toteutuminen koulussa ei olisi yksittäisten opettajien harteilla, olisi tärkeää kehittää keinoja, kuinka koko koulu, niin henkilökunta kuin oppilaatkin, saataisiin aktiivisesti mukaan koulun tasa-arvotyöhön. Tasa-arvosuunnitelmista saattaa joskus jäädä uupumaan myös konkretia, jolloin tasa-arvosuunnitelma jää liian abstraktille tasolle. Tutkimusaiheena

voisi olla myös eri koulujen tasa-arvosuunnitelmien vertailu, sekä esimerkiksi se, toteutuvatko ne koulussa.

Koulu ja omat vanhemmat eivät ole ainoita kanavia, joilla oppilaiden kasvuun ja kehitykseen vaikutetaan. Esimerkiksi medialla on iso rooli sukupuoliroolien ja ammattikuvien ylläpitäjänä, ja esimerkiksi sitä voitaisiin tutkia, millaisen kuvan esimerkiksi mainokset, elokuvat ja pelit antavat eri sukupuolista ja heidän kyvyistään ja miten ne vaikuttavan lapsen ja nuoren käsitykseen itsestään. Lisäksi voitaisiin tutkia sitä, esiintyykö näissä medioissa tietyt ammatit aina tietyn sukupuolen edustamana ja onko muutosta tapahtunut ajan saatossa. Myös nuorille suunnattuja mediakampanjoita voitaisiin lisätä, joiden välityksellä nuorille esitellään sukupuolelleen epätyypillisiä uravalintoja. Esimerkiksi Purkutalkoot-hanke (2019) onkin jo osaltaan tehnyt kampanjointia nuorille median kautta esittelemällä meemejä nuorista, jotka ovat valinneet sukupuolelleen epätyypillisen uran.

8.4 Johtopäätökset

Ammatinvalinta on yksi tärkeimmistä päätöksistä, mitä ihminen elämänsä aikana tekee, sillä se määrittää paljon ihmisen ajankäyttöä, elintasoja ja sosiaalista asemaa. Nämä tutkimustulokset kertovat, että ammatinvalintaan voidaan puuttua jo ennen yläkouluakin, jossa perinteisesti vasta varsinainen oppilaanohjaus ja jatkokouluttautumisesta puhuminen aloitetaan. Sukupuolirooleja ja -stereotyyppioita tulisi aktiivisesti pyrkiä rikkomaan, ja lasten ja nuorten mahdollisuuksia esimerkiksi toimia ja harrastaa sukupuolestaan huolimatta tulisi lisätä. Koskaan ei myöskään pidä aliarvioida esimerkin voimaa, vaan lapsille ja nuorille tulee antaa monipuolisesti mallia, kuinka voi valita ja toimia myös eri tavalla kuin sukupuoleltaan tyyppillisesti odotetaan toimivan. Kasvattajien ei tule odottaa juuri tytöiltä kilttiä ja vastuullista toimintaa ja juuri pojilta taas aktiivista ja karskimpaa käyttäytymistä. Sukupuolten tasa-arvoa ja työmarkkinoiden vahvaa segregatiota ei pystytä muuttamaan, jos kasvatuksessa ei aktiivisesti pyritä rikkomaan arjessa näitä ennakkosenteita. Sukupuolten tasa-arvoon ja stereotyyppisiin ammattikuviin tulisi puuttua koulun arjessa niin, ettei niistä puhuta esimerkiksi vain tiettyjen oppiaineiden tunneilla. Lasten ja nuorten kanssa tulee keskustella aiheesta, eikä virheellisesti väittää, ettei minkäänlaisia tasa-arvo-ongelmia sukupuolten välillä ole, kuten sukupuolineutraalilla opetuksella

on tapana väittää. Kasvattajan sukupuolisensitiivisyys on avainasemassa asenteiden muu-
toksessa. Kouluilla onkin mahdollisuus kannustaa ja tukea oppilaita näkemään juuri se
oma potentiaalinsa yksilöinä, eikä pelkästään sukupuolensa edustajana.

LÄHTEET

Aapola-Kari, S. Nuorten näkemyksiä sukupuolten tasa-arvosta oppilaitoksissa ja yhteiskunnassa. 2019. Teoksessa M. Teräsaho & J. Närvi (toim.) Näkökulmia sukupuolten tasa-arvoon – analyyseja tasa-arvobarometrasta 2017. Raportti 6/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 57–79.

Aarnipuu, T. 2008. Trans: Sukupuolen muunnelmia. Helsinki: Like.

Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. 2015. Kasvatussosiologia. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Connell, R. & Pearse, R. 2014. Gender In World Perspective. 3. painos. Cambridge: Polity Press.

Chambers, D.W. 1983. Stereotypic Images of the Scientist: The Draw a Scientist Test. *Science Education* 67 (2), 255–265.

European Commission. 2018. Report on equality between women and men in the EU 2018. doi:10.2838/21655

Flick, L. 1990. Scientist in Residence Program Improving Children's Image of Science and Scientists. *School Science and Mathematics* 90 (3), 204–214.

Gordon, T. & Lahelma, E. 1999. Rajankäyntiä - Sukupuoli opetussuunnitelmassa ja koulun käytännöissä. Teoksessa: A. Arnesen (toim.) Eroja ja yhtäläisyyksiä: Sukupuoli pedagogisessa ajattelussa ja käytännössä. Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuslaitoksen julkaisuja 17/1999. Helsinki: Pohjoismainen ministerineuvosto, 91–106.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.

- Holli, A.-M. 1995. Tasa-arvosta ja Troijan hevosista. Feministinen käsitteekritiikki ja suomalaisen tasa-arvopolitiikan käytännöt. *Naistutkimus – Kvinnoforskning* 8 (3), 14–33.
- Horelli, L. & Saari, M. 2002. Tasa-arvoa valtavirtaan. Tasa-arvon valtavirtaistamisen menetelmiä ja käytäntöjä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 11/2002. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Husso, M. 2016. Sukupuoli ruumiillisena tapaisuutena ja elettyinä suhteena. Teoksessa M. Husso & R. Heiskala (toim.) *Sukupuolikysymys*. Helsinki: Gaudeamus, 74–89.
- Huttunen, J. 1990. Isän merkitys pojan sosiaaliselle sukupuolelle. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Huuska, M. 2010. Transsukupuolisuuden tutkimus Suomessa. Teoksessa T. Saresma, L.-M. Rossi & T. Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 155–158.
- Huuska, M. (toim.) 2017. *Sukupuolen moninaisuus -opas*. 3. painos. Helsinki: Seta ry. Verkkojulkaisu. https://www.dropbox.com/s/xn6ncaqdmf6qr87/seta_sukupuolen_moninaisuus_kevyt.pdf?dl=0 Viitattu 16.3.2020.
- Hynninen, P. & TASUKO-työryhmä. 2011. Tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuus opettajan- koulutuksessa. Raportti TASUKO –hankkeesta 2008–2011. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Jokinen, A. (toim.) 2012. *Mieskysymys. Miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka*. Tampere: Tampere University Press.
- Julkunen, R. 2010. *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino.
- Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Onwen-Huma, H., Niittymäki, H., Pirttijärvi, A., Lempinen, M. & Kajander, V. 2015. *Tasa-arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Oppaat ja käsikirjat 2015:5*. Helsinki: Opetushallitus.

Kantola, J. & Nousiainen, K. 2012. Euroopan unionin tasa-arvopolitiikka. Velvoittavaa lainsäädäntöä ja pehmeää sääntelyä. Teoksessa J. Kantola, K. Nousiainen, & M. Saari (toim.) Tasa-arvo toisin nähtynä. Oikeuden ja politiikan näkökulmia tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen. Helsinki: Gaudeamus, 124–142.

Kauhanen, A. 2017. Gender differences in corporate hierarchies. *IZA World of Labor* 2017: 358.

Kauhanen, A. & Riukula, K. 2019. Työmarkkinoiden eriytyminen ja tasa-arvo Suomessa. Teoksessa M. Teräsaho & J. Närvi (toim.) Näkökulmia sukupuolten tasa-arvoon – analyysija tasa-arvobarometrasta 2017. Raportti 6/2019. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 80–100.

Keskinen, S. & Hopearuoho-Saajala, K. 1994. Pojat päivähoidossa. Helsinki: Kirjayhtymä.

Korkeamäki, O. & Kyyrä, T. 2006. A gender wage gap decomposition for matched employer - employee data. *Labour Economics* 13(5), 611–638.

Korvajärvi, P. 2010. Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa T. Saresma, L.-M. Rossi & T. Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 183–196.

Kuusi, H., Jakku-Sihvonen, R. & Koramo, M. 2009. Koulutus ja sukupuolten tasa-arvo. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:52. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Lahtinen, J. & Vieno, A. 2019. Mitä segregatiosta ja sukupuolittuneista ammattikäsitteistä tiedetään – katsaus kirjallisuuteen. Teoksessa J. Lahtinen. (toim.) ”Mikä ois mun juttu” – nuorten koulutusvalinnat socialisaatiomaisemien kehyksissä: Purkutalkoot-hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:68. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, 19–30.

Lahtinen, J. (toim.) 2019. ”Mikä ois mun juttu” – nuorten koulutusvalinnat sosiaalisuuden kehyksissä: Purkutalkoot-hankkeen loppuraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:68. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Lahtinen, J., Hoikkala, T. & Aapola-Kari, S. 2019. ”Mikä ois mun juttu” – Nuorten toisen asteen koulutusvalinnat ja sukupuolittuneet polut. Policy Brief 26/2019. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Verkkojulkaisu. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=33901> Viitattu 24.3.2020.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (1986/609). Verkkojulkaisu. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609> Viitattu 11.9.2019

Lehtonen, J. 2004. Sukupuolivähemmistöt ja ammatinvalinta. Teoksessa J. Lehtonen & K. Mustola (toim.) "Eihän heterotkaan kerro..." Seksuaalisuuden ja sukupuolen rajankäyntiä työelämässä. Helsinki: Työministeriö, 169–180.

Leino, K., Ahonen, A., Heinonen, N., Hiltunen, J., Lintuvuori, M., Lähteinen, S., Lämsä, J., Nissinen, K., Nissinen, V., Puhakka, E., Pulkkinen, J., Rautopuro, J., Sirén, M., Vainikainen, M.-P. & Vettenranta, J. 2019. Pisa 2018 ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:40. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Murto, V., Vieno, A., Inkinen, A., Reinikainen, R. & Saari, J. 2018. Toisen asteen ammatillisten koulutusvalintojen sukupuolittuminen ja nuorten epätyypilliset valinnat. Policy Brief 18/2018. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Verkkojulkaisu. <https://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=26202>. Viitattu 10.12.2019.

Myrskylä, P. 2009. Koulutus periytyy edelleen. Hyvinvointikatsaus 1/2009. Helsinki: Tilastokeskus.

Narayan, R., Park, S. & Peker, D. 2009. Sculpted by culture: Students' embodied images of scientists. Proceedings of the 3rd international conference to review research on science, technology and mathematics education, 45–51.

Nupponen, H., Halme, T., Parkkisenniemi, S., Pehkonen, M. & Tammelin, T. 2010. LAPS Suomen -tutkimus. 3–12-vuotiaiden lasten liikunta-aktiivisuus. Yhteenveto vuosien 2001–2003 menetelmistä ja tuloksista. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 239. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES.

Oakley, A. 2015. *Sex, Gender and Society*. Surrey: Ashgate Publishing Limited.

Palmu, T. 2003. Sukupuolen rakentuminen koulun kulttuurisissa teksteissä. *Etnografia yläasteen äidinkielen oppitunneilla*. Helsinki: Yliopistopaino.

Parvikko, T. 1990. Conceptions of gender equality. Similarity and difference. Teoksessa M. Keränen (toim.) *Finnish “Undemocracy” – Essays on Gender and Politics*. Helsinki: The Finnish Political Science Association, 89–111.

Paumo, M. 2012. Totuttujen toimintamallien tiedostaminen. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) *Villit ja kiltit. Tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille*. Jyväskylä: PS-kustannus, 141–156.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Helsinki: Opetushallitus.

Pöysä, S. & Kupiainen, S. 2018. (toim.) *Tytöt ja pojat koulussa – Miten selittää poikien heikko suoriutuminen peruskoulussa? Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 36/2018*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Ristikari, T., Keski-Säntti, M., Sutela, E., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Pekkarinen, E., Kääriälä, A., Aaltonen, M., Huotari, T., Merikukka, M., Salo, J., Juutinen, A., Pesonen-Smith, A. & Gissler, M. 2018. *Suomi lasten kasvuympäristönä. Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Raportti 7/2018*. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus.

Ristikari, M. & Suni, N. 2018. *Sukupuolena ihminen: Tietokirja transsukupuolisuudesta ja sukupuolen moninaisuudesta*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Reisby, K. 1999. Sukupuoliherkkä pedagogiikka. Teoksessa A.-L. Arnesen. (toim.) Eroja ja yhtäläisyyksiä: Sukupuoli pedagogisessa ajattelussa ja käytännössä. Helsinki: Pohjoismainen ministerineuvosto, 15–35.

Rossi, L. 2010. Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa T. Saresma, L.-M. Rossi & T. Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 21–37.

Salomäki, V.-M. 2011. Biologisen sukupuolen rakentaminen. Ruumis ja sosiaalinen sukupuoli antiikista nykypäivään. Turku: Turun yliopisto.

Sarhimaa, J. 2016. Kouluissa ei pitäisi enää turhaan puhutella ihmisiä tyttöinä ja poikina. Helsingin Sanomat. Nyt-liite 18.10.2016. Verkkojulkaisu. <https://www.hs.fi/nyt/art-2000002925990.html> Viitattu 7.2.2020.

Schibeci, R. & Sorensen, I. 1983. "Elementary School Children's Perceptions of Scientists". School Science and Mathematics 83(1), 14–20.

SEGLI - Tasa-arvon edistäminen ja segregaaation lieventäminen koulutuksessa ja työelämässä -kehittämishanke. 2019. Verkkojulkaisu. <https://www.kaikkien-duuni.fi/news/2019/4/29/segli-hanke-pttyi-lue-kertomus-hankkeen-toiminnasta> Viitattu 25.3.2020.

Segregaation lieventämistyöryhmä. 2010. Segregaation lieventämistyöryhmän loppuraportti. Työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:18. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2016. Samapalkkaisuusohjelma 2016–2019. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:47.

Sosiaali- ja terveysministeriön hanke Perhevapaaudistusta valmisteleva työryhmä STM065:00/2019. Toimikausi: 1.8.2019–31.12.2020. Verkkojulkaisu. <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM065:00/2019> Viitattu 27.3.2020.

STM. 2010. Valtioneuvoston selonteko naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:8. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Sulkunen, S. 2012. Suomalaisnuorten lukutaidon ja lukuharrastuksen muuttuminen vuodesta 2000. Teoksessa S, Sulkunen & J, Välijärvi (toim.) PISA09. Kestääkö osaamisen pohja? Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:12. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö, 12–33.

Suomen perustuslaki (731/1999). Verkkojulkaisu. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L2P6> Viitattu 11.9.2019.

Syrjäläinen, E. & Kujala, T. 2010. Sukupuolitietoinen tasa-arvokasvatus – vaiettu aihe opettajankoulutuksessa ja koulun arjessa. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalko, T. Palmu & S. Tani (toim.) Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 25–40.

Tainio, L., Palmu, T. & Ikävalko, E. 2010. Opettaja, oppilas ja koulun sukupuolistunut arki. Teoksessa M. Suortamo, L. Tainio, E. Ikävalko, T. Palmu & S. Tani (toim.) Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus, 13–20.

Tainio, L. 2012. Gender in Finnish school textbooks for basic education. Teoksessa T. Tolonen, T. Palmu, S. Lappalainen & T. Kurki (toim.) Cultural practices and transitions in education. London: Tufnell Press, 211–225.

Taloudellinen tiedotustoimisto TAT. 2017. Kun koulu loppuu. Nuorten tulevaisuusraportti. Verkkojulkaisu. https://www.kunkoululoppuu.fi/assets/uploads/2017/05/Kunkoululoppuu-nuorten-tulevaisuusraportti-2017_tiivistelm%C3%A4_19052017.pdf. Viitattu 2.3.2020.

Teräs, L. 2005. Millainen on tyttö tai poika – sukupuolistereotyyppioiden vaikutus minäkäsitykseen ja tasa-arvoon. Teoksessa M.-L. Haataja & E. Leinonen. Opetuksen ja ohjauksen tasa-arvoiset käytännöt: Sukupuolen huomioiva opas kasvatuksen arkeen. Oulu: Oulun yliopisto, Kajaanin yliopistokeskus, 57–67.

Teräs, T. 2012. Kasvattajan puhe sukupuolittavana käytäntönä. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) Villit ja kiltit. tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 103–121.

Teräsaho, M. & Keski-Petäjä, M. 2016. Nuorten toiveammatit sukupuolen mukaan eriytyneitä. Teoksessa S. Myllyniemi (toim.) Katse tulevaisuudessa. Nuorisobarometri 2016. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Nuorisotutkimusverkosto & Valtion nuorisoneuvosto, 203–220.

Tilastokeskus. 2018. Sukupuolten tasa-arvo. Verkkajulkaisu. <http://www.stat.fi/tup/tasaarvo/index.html> Viitattu 7.4.2020.

Tilastokeskus. 2019a. 2. Ammatillinen eriytyminen palkansaajilla ja yrittäjillä vuosina 2017 ja 2012. Verkkajulkaisu. http://www.stat.fi/til/tyokay/2017/04/tyokay_2017_04_2019-11-01_kat_002_fi.html Viitattu 7.4.2020.

Tilastokeskus. 2019b. Koulutus. Verkkajulkaisu. <http://www.stat.fi/tup/tasaarvo/koulutus#segregaatio> Viitattu 9.4.2020.

Tilastokeskus. 2020. Työelämä. Verkkajulkaisu. <http://www.stat.fi/tup/tasaarvo/tyoelama/index.html#segregaatio> Viitattu 11.3.2020.

Turner, J. 2016. Career Dream Drawings: Children's visions of professions in future workscapes. *Language Arts* 93(3), 168–184.

Valtakunnallinen sosiaali- ja terveysalan eettinen neuvottelukunta ETENE. 2016. Intersukupuolisten lasten hoito. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Van Houtte, M. 2004. Why boys achieve less at school than girls: The difference between boys' and girls' academic culture. *Educational studies* 30(2), 159–173.

Vuorikoski, M. 2003. Valta ja sukupuoli opettajaksi opiskelevien koulumuistoissa. Teoksessa M. Vuorikoski, S. Törmä & S. Viskari (toim.) Opettajan vaiettu valta. Tampere: Vastapaino, 131–154.

Vuorikoski, M. 2005. Onko naisen tiedolle sijaa koulutuksessa? Teoksessa T. Kiilakoski, T. Tomperi, & M. Vuorikoski (toim.) Kenen kasvatusta? Kriittinen pedagogiikka ja toisenkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino, 31–61

Witting, M. & Keski-Petäjä, M. 2016. Vanhempien koulutus vaikuttaa lasten valintoihin. Tieto&Trendit 2016. Helsinki: Tilastokeskus. Verkkojulkaisu. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2016/vanhempien-koulutus-vaikuttaa-lasten-valintoihin/?listing=simple> Viitattu 15.2.2020.

Witting, M. & Keski-Petäjä, M. 2018. Alle viidennes opiskelijoista opinnoissa joissa tasaisesti naisia ja miehiä – koulutusalojen eriytyminen jatkuu. Tieto&Trendit 2018. Helsinki: Tilastokeskus. Verkkojulkaisu. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2018/alle-viidennes-opiskelijoista-opinnoissa-joissa-tasaisesti-naisia-ja-miehia-koulutusalojen-eriytyminen-jatkuu/#start> Viitattu 8.4.2020.

Yleissopimus lapsen oikeuksista (59/1991). Verkkojulkaisu. <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060#idp447011712> Viitattu 11.9.2019.

Ylitapio-Mäntylä, O. 2012a. Sukupuolittuneet käytännöt varhaiskasvatuksessa. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) Villit ja kiltit. tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–29.

Ylitapio-Mäntylä, O. 2012b. Leikillä ja toiminnalla ei ole sukupuolta. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) Villit ja kiltit. tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 71–90.

Ylitapio-Mäntylä, O. 2012c. Hoivan ja vastuun jakautuminen päiväkodissa ja kotona. Teoksessa O. Ylitapio-Mäntylä (toim.) Villit ja kiltit. tasa-arvoista kasvatusta tytöille ja pojille. Jyväskylä: PS-kustannus, 91–97.

Ylöstalo, H. 2019. Mitä tasa-arvoasenteet kertovat tasa-arvosta? Teoksessa M. Teräsaho & J. Närvi (toim.) Näkökulmia sukupuolten tasa-arvoon – analyyssejä tasa-arvobarometrista 2017. Raportti 6/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 17–31.

LIITTEET

Liite 1: Tutkimuslupalomake

Tiedote koteihin

Syyskuu / 2019

Arvoisa huoltaja,

Lapsenne koulussa tehdään lokakuun aikana Opetushallituksen rahoittaman kieli- ja kulttuuritieteisen perusopetuksen oppikirjaan tulevien uusien harjoitusten testauksia. Testaukset XX koulussa tekee luokanopettajaopiskelija Inga Havula, joka kerää samalla pro gradu -tutkimusaineistonsa kuudennen luokan oppilaiden vastauksista. Ingan pro gradun aihe käsittelee erilaisia ammatteja ja ammatti-identiteettejä. Teetettävät harjoitteet sopivat ikätasoisesti kuudesluokkalaisille. Oppilaita pyydetään oppikirjaprojektia ja pro gradua varten tekemään tekaistulla nimellä (etunimen kaksi ensimmäistä kirjainta ja sukunimen kaksi ensimmäistä kirjainta) harjoitteita, sekä täyttämään muutama tutkimuskyselykaavake. Tutkimukselle on Turun yliopiston eettisen lautakunnan, XX koulun rehtorin ja XX Sivistystoimialan luvat.

Käytännössä kyse on tavallisesta koulupäivän aikana tapahtuvasta tutkijan pitämästä oppitunnista, johon kaikki oppilaat osallistuvat huolimatta siitä, osallistuvatko he itse tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja oppilaalla on oikeus keskeyttää tutkimus milloin tahansa. Testauksia tehdään yhteensä kahden oppitunnin ajan oppilaan omassa koululuokassa. **Tutkimukseen tarvitaan huoltajan suostumus. Pyydänkin siis kaikkia niitä huoltajia joiden lapsi EI OSALLISTU tutkimukseen ystävällisesti ilmoittamaan Wilma-viestillä 6X-luokan opettajalle XX 7.10.2019 mennessä esim. seuraavasti: ”Lapseni ei osallistu oppikirjaprojekti- ja gradutestauksiin.” Huom! Jos lapsi saa luvan osallistua testauksiin, tähän tiedotteeseen ei tarvitse vastata millään tavalla.**

Oppikirjatestauksista saatu palaute on Turun yliopiston Opettajankoulutuslaitoksen oppikirjatyöryhmälle ensiarvoisen tärkeää: Lasten ja myös luokanopettajan oman palautteen avulla harjoituksia kehitetään tarvittaessa entistä paremmiksi ennen oppikirjojen painatusta maaliskuussa 2020.

Projektin vastuuhenkilön yhteystiedot:

FT Jenni Alisaari, yliopisto-opettaja, Kieli- ja kulttuuritietoinen opetus,

Opettajankoulutuslaitos, Turun yliopisto (jenni.alisaari@utu.fi), puh.02-94503609

Tietosuoja:

Osallistuneiden yksittäisten henkilöiden tunnistetiedot (etunimen kaksi ensimmäistä kirjainta ja sukunimen kaksi ensimmäistä kirjainta) eivät tule ilmi tutkimuksessa missään vaiheessa eikä tutkimusrekisteritietoja luovuteta ulkopuolisille. Kysymme lapselta alkukartoituskaavakkeessa seuraavat tiedot: sukupuoli, ikä, vanhempien ammatit, äidinkieli/äidinkielet ja koulussa opiskellut kielet. Raportoinnin osalta teemme suurimmaksi osaksi ryhmittelyjä, mutta joissain tapauksissa, kun siitä katsotaan olevan hyötyä, voimme raportoida jotain yksittäistä informaatiota. Yksittäisten asioiden raportoinnissa käytämme laajoja indikaattoreita, kuten ikä ja sukupuoli ym. Tutkimuksessa sitoudutaan noudattamaan EU:n yleistä tietosuoja-asetusta (GDPR) ja Turun yliopiston tutkimuseettisiä periaatteita. (Tietosuojavastaavan yhteystiedot: dpo@utu.fi)

Liite 2: Kyselylomake

Etunimen kaksi ensimmäistä kirjainta: _____ Sukunimen kaksi ensimmäistä kirjainta: _____

Luokka: _____

Ikä: _____

Sukupuoli: tyttö / poika / muu

Äidin ammatti: _____ Isän ammatti: _____

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	Ei eri eikä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
1. Mielestäni tytöt ja pojat ovat yhtä hyviä oppimaan.					
2. Mielestäni jotkut harrastukset sopivat paremmin tytöille kuin pojille.					
3. Minusta tytöt ja pojat ovat yhtä tärkeitä.					
4. Minusta naiset ovat hoivaavampia kuin miehet.					
5. Ajattelen niin, että naisilla on taipumuksia menestyä joissakin ammateissa paremmin kuin miehillä.					
6. Mielestäni miehet sopivat paremmin johtajiksi.					
7. Mielestäni naiset ja miehet voivat suoriutua samoista työtehtävistä yhtä hyvin.					
8. Mielestäni on olemassa selkeästi tyttöjen ja poikien harrastuksia.					
9. Mielestäni tytöt ja pojat ovat useissa asioissa ihan yhtä taitavia.					
10. Mielestäni on olemassa selkeästi naisten ja miesten ammatteja.					
11. Mielestäni jalkapalloilija on yleensä mies.					
12. Mielestäni naiset sopivat esimerkiksi poliiseiksi ihan yhtä hyvin kuin miehet.					
13. Minusta tytöt ja pojat pystyvät yhtä arvokkaiisiin saavutuksiin.					

	Täysin eri mieltä	Osittain eri mieltä	Ei eri eikä samaa mieltä	Osittain samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
14. Minusta naiset osaavat paremmin olla lasten kanssa.					

Missä ammatissa haluaisit tehdä töitä aikuisena? Ympyröi alta kolme ammattia.

kiinteistönvälittäjä

pelisuunnittelija eläintenhoitaja rakentaja

leipuri parturi-kampaaja poliisi kauppiaas

opettaja rehtori maanviljelijä terveydenhoitaja

tutkija lastentarhanopettaja kuljettaja yrittäjä

kätilö putkiasentaja asianajaja lääkäri

johtaja vaatesuunnittelija psykologi toimittaja

sairaanhoitaja matkaopas koodaaja

insinööri

Miksi valitsit juuri kyseiset ammatit?

Jäikö unelma-ammattisi mainitsematta? Voit kirjoittaa sen tähän.

Liite 3: Piirustustehtävä

Etunimen kaksi ensimmäistä kirjainta: _____ Sukunimen kaksi ensimmäistä kirjainta: _____

Piirrä tähän kehykseen sairaanhoitaja. Älä piirrä tikku-ukkoa.

Liite 4: Taulukotehtävä

Kuka on piirtänyt:

Etunimen kaksi ensimmäistä kirjainta: _____ Sukunimen kaksi ensimmäistä kirjainta: _____

Kuka analysoi:

Etunimen kaksi ensimmäistä kirjainta: _____ Sukunimen kaksi ensimmäistä kirjainta: _____

	Sairaanhoidtaja	Jalkapalloilija	Opettaja	Firman johtaja
Onko henkilöllä pitkät hiukset?				
Onko henkilöllä hame tai mekko?				
Onko henkilöllä viikset?				
Onko henkilö nuori?				
Onko henkilö vaaleaihoinen?				
Onko henkilö rikas?				
Onko henkilö ystävällinen?				
Onko henkilö mies?				